

Karelia-ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)

Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa

Laura Örn

Opinnäytetyö, toukokuu 2022

www.karelia.fi

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2022
Sosionomikoulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijä
Laura Örn

Nimeke
Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa

Toimeksiantaja
Varsinaissuomalainen päiväkot

Tiivistelmä

Varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa kiusaamista on tutkittu vähän. Tämän opinnäytetyön tehtävänä oli selvittää, millainen ilmiö kiusaaminen on päiväkodissa, miten päiväkodin työntekijät tunnistavat kiusaamisen sekä millaisia kiusaamisen ehkäisykeinoja päiväkodin työntekijöillä on. Tehtävänä oli selvittää yhden päiväkodin työntekijöiden kokemuksia siitä, millaista kiusaamista päiväkodissa on, sekä onko työntekijöillä keinoja ehkäistä kiusaamista. Toimeksiantajana opinnäytetyössä toimi eräs varsinaissuomalainen päiväkoti.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa haastateltiin teemahaastatteluna päiväkodin kuutta työntekijää. Aineiston analysointi toteutettiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Opinnäytetyön tuloksien mukaan kiusaamista tapahtuu myös päiväkodissa. Toimeksiantajan päiväkodissa kiusaamista tapahtui vain vähän, mutta ilmiö on kuitenkin olemassa ja tunnistettavissa. Tuloksissa näkyi, miten sekä lapset että aikuiset tarvitsisivat enemmän yhteistä tietoa kiusaamisesta sekä sen ehkäisy- ja puuttumiskeinoista. Lisäksi aikuisen merkitys lasten arjessa nousi tärkeään rooliin. Opinnäytetyön tuloksia voitaisiin hyödyntää esimerkiksi luomalla työntekijöille tietopaketti tai opas, jonka avulla työntekijät saisivat lisättyä sekä aikuisten että lasten yhteistä ymmärrystä ja tietoutta.

Kieli
suomi

Sivuja 56
Liitteet 2
Liitesivumäärä 3

Asiasanat
varhaiskasvatus, kiusaaminen, kiusaamisen ehkäisy

THESIS
May 2022
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Author
Laura Örn

Title
Prevention of Bullying in Early Childhood Education

Commissioned by
A kindergarten in Varsinais-Suomi

Abstract

The aim of this thesis was to find out what kind of phenomenon bullying is in a kindergarten, how kindergarten employees recognize bullying and what kind of bullying prevention tools the employees have. The aim was to find out the experiences of the employees of one kindergarten about what kind of bullying there is in the kindergarten and if the employees have ways to prevent bullying. The commissioner of this thesis was a kindergarten in Varsinais-Suomi.

This thesis was implemented as a qualitative study, where six kindergarten employees were interviewed through thematic interviews. The material was analyzed by data-driven content analysis.

According to the results of the thesis, there is bullying in the kindergarten. There was only a little amount of bullying in the commissioner's kindergarten, but the phenomenon still exists, and it is recognizable. It was discovered that both children and adults would need more common information about bullying and different ways to prevent and intervene of bullying. In addition, the role of the adult in the daily lives of children was important. The results of this thesis could be used for example to create an information package for employees, which would give them more common information.

Language
Finnish

Pages 56
Appendices 2
Pages of Appendices 3

Keywords
early childhood education, bullying, prevention of bullying

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Varhaiskasvatus	6
2.1	Varhaiskasvatusta ohjaavat tekijät.....	7
2.2	Turvallisuus varhaiskasvatuksessa.....	10
3	Kiusaaminen ilmiönä.....	12
3.1	Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa	13
3.2	Kiusaamisen vaikutukset	14
4	Kiusaamisen ehkäisy	16
4.1	Kaveri- ja vuorovaikutustaidot.....	19
4.2	Tunnetaidot.....	21
5	Aiemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt.....	22
6	Opinnäytetyön tehtävä ja tutkimuskysymykset	24
7	Menetelmälliset valinnat.....	24
7.1	Laadullinen tutkimus	24
7.2	Teemahaastattelu	25
7.3	Aineiston käsittely ja analyysi	27
8	Tulokset	31
8.1	Kiusaamisen määrittely.....	31
8.2	Yhteinen ymmärrys	33
8.3	Kiusaamisen ehkäisy	35
8.4	Aikuisen rooli arjessa	39
9	Johtopäätökset	42
10	Pohdinta.....	45
10.1	Eettisyys ja luotettavuus	45
10.2	Ammatillinen kasvu.....	48
10.3	Jatkotutkimus- ja kehittämismahdollisuudet.....	49
	Lähteet.....	51

Liitteet

Liite 1	Saatekirje
Liite 2	Teemahaastattelurunko

1 Johdanto

Varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa kiusaamista on tutkittu suhteellisen vähän. Suurin osa kiusaamiseen liittyvästä kirjallisuudesta ja teorian tiedosta keskittyy kouluikäisten lasten kiusaamiseen eli koulukiusaamiseen. Kuitenkin kiusaamista esiintyy jo pienemmilläkin lapsilla. Uuteen varhaiskasvatuslakiin (540/2018) on kirjattu, että päiväkodissa lasta tulee suojata kiusaamiselta, väkivallalta ja muulta häirinnältä (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 10§). Kiusaamisesta ei aikaisempaan varhaiskasvatuslakiin ollut kirjattu, joten ainakin nyt kiusaamisen ehkäisyn tulisi näkyä myös päiväkodin arjessa. Uudesta varhaiskasvatuslaista on kuitenkin jo sen verran aikaa, että uudet mahdolliset toimintamallit ja käytännöt ovat jo käytössä.

Tämän opinnäytetyön tehtävänä on selvittää, millainen ilmiö kiusaaminen on päiväkodissa, miten päiväkodin työntekijät tunnistavat kiusaamisen sekä millaisia kiusaamisen ehkäisykeinoja työntekijöillä on. Työssä keskitytään nimenomaan päiväkodin työntekijöiden näkemyksiin ja kokemuksiin aiheesta. Työntekijöiltä saadaan tärkeää ja ajankohtaista tietoa siitä, miten he tunnistavat kiusaamisen, sekä onko heillä riittävästi kiusaamisen ehkäisykeinoja.

Toimeksiantajana tässä opinnäytetyössä toimii eräs varsinaissuomalainen päiväkotitoimija. Tätä työtä varten haastattelin teemahaastattelulla kuutta päiväkodin työntekijää, joista osa oli varhaiskasvatuksen opettajia ja osa varhaiskasvatuksen hoitajia. Haastatteluista saamani aineiston analysoin aineistonlähtöisellä sisällönanalyysillä, jonka mukaan sain opinnäytetyön tulokset. Päiväkodin työnantajat ja päättäjät pystyvät osaltaan hyödyntämään tästä opinnäytetyöstä saatuja tietoja oman toiminnan kehittämisessä ja mahdollisten lisäkoulutusten tai materiaalien hankinnassa, jotka voivat kehittää työntekijöiden osaamista ja tietoutta.

2 Varhaiskasvatus

Suurin osa lapsista osallistuu varhaiskasvatukseen ennen siirtymistä kouluun (Ahonen 2017a, 27). Varhaiskasvatus onkin hyvin tärkeässä roolissa lasten kasvussa, kehityksessä sekä oppimisessa (Opetushallitus 2018, 7). Varhaiskasvatus on suunnitelmallista sekä tavoitteellista toimintaa, jossa yhdistyy pedagogisesti painottuen lapsen kasvatus, hoito sekä opetus (Varhaiskasvatustilasto 540/2018, 2 §). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) määritellään, mitä kasvatuksella, hoidolla sekä opetuksella tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa kasvatuksen pyrkimyksenä on siirtää kulttuuriperintöä sekä arvoja, ohjata lapsen itseilmaisua sekä eettistä toimintaa sekä opettaa lasta ymmärtämään oman toiminnan merkitys suhteessa muihin. (Opetushallitus 2018, 23.)

Varhaiskasvatuksessa hoidon pyrkimyksenä on sekä lasten perustarpeista huolehtiminen että tunnepohjainen välittäminen. Hoidossa korostuu hyvä vuorovaikutussuhde lapseen, jolloin lapsi kokee tullessaan kuulluksi sekä arvostetuksi. On myös tärkeää, että lapsi saa läheisyyttä sekä myönteistä kosketusta, jotka osaltaan edesauttavat hyvää hoitoa. Varhaiskasvatuksessa opetuksen lähtökohtana on oppimiskäsitys, jossa lapsi nähdään aktiivisena toimijana sekä osallistujana. Oppimiskäsityksessä korostetaan vuorovaikutuksen tärkeyttä sekä ihmisten että ympäristön kanssa. Varhaiskasvatuksessa opetuksen tarkoituksena on kannustaa lapsia oppimaan eri keinoja hyödyntäen. Opetuksessa on tärkeää huomioida lasten mielenkiinnon kohteet, tuen tarpeet sekä lasten vahvuudet ja taidot. (Opetushallitus 2018, 21–23.)

Varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyy paljon erilaisia velvoitteita, joita ohjaavat lait ja asetukset. Tärkeimpiä ohjaavia lakeja ja asetuksia ovat varhaiskasvatustilasto (540/2018), Suomen perustuslaki (731/1999), Valtioneuvoston asetukset varhaiskasvatuksesta sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Varhaiskasvatusta järjestettäessä tulee kuitenkin huomioida myös velvoitteet, joihin Suomi on sitoutunut eri lainsäädännöissä sekä kansainvälisissä sopimuksissa. (Opetushallitus 2018, 15.)

Yksi tällainen kansainvälinen sopimus on YK:n yleissopimus lasten oikeuksista (1991). Sopimuksessa korostuu lapsen oikeudet sekä lapsen etu kaikissa tilanteissa. Sopimuksessa sanotaan, että lasta tulee suojella syrjinnältä sekä kaikenlaiselta fyysiseltä sekä psyykkiseltä väkivallalta. Sopimuksessa myös mainitaan, että kaikilla henkilöillä, jotka huolehtivat lapsista, tulisi olla riittävät keinot ehkäistä sekä tunnistaa tällaista toimintaa. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1991, 2 & 19 artiklat.)

2.1 Varhaiskasvatusta ohjaavat tekijät

Varhaiskasvatuksen tärkeä tehtävä on luoda perustaa lapsen laaja-alaiselle osaamiselle. Tällainen laaja-alainen osaaminen muodostuu kokonaisuudesta, johon kuuluu tieto, taito, arvot, asenteet sekä tahto. Laaja-alaisessa osaamisessa tarkoituksena on, että ihmisellä olisi kyky käyttää osaamiaan tietoja sekä taitoja ja osata toimia tilanteissa niin kuin niissä edellytetään. Tietojen ja taitojen käyttämistä ohjaa ihmisen oppimat asenteet ja arvot sekä tahto käyttää niitä. (Opetushallitus 2018, 23–24.) Laaja-alaista osaamista tarvitaan läpi elämän muuttuvassa yhteiskunnassa, joten on tärkeää, että siihen luodaan hyvä pohja jo pienestä pitäen (Ahonen 2017a, 44–45).

Laaja-alaiseen osaamiseen kuuluu viisi osa-aluetta, jotka ovat ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologian osaaminen sekä osallistaminen ja vaikuttaminen. Esimerkiksi kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun -osa-alueessa korostetaan lapsen kykyä ymmärtää ja kunnioittaa erilaisia näkemyksiä ja ihmisiä, sekä tukea lapsen vuorovaikutustaitoja. Itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen -osa-alueessa taas korostuu lapsen hyvinvointiin sekä turvallisuuteen liittyvät taidot, joissa yhtenä tarkoituksena on vahvistaa lapsen tunnetaitoja ja itsesäätelykykyä sekä kykyä kunnioittaa omaa sekä muiden kehoa. (Opetushallitus 2018, 25–26.)

Laaja-alaisen osaamisen alueet tulee näkyä varhaiskasvatusta suunnitellessa, kehittäessä sekä toteuttaessa. Esimerkiksi varhaiskasvatuksen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää ja tukea lasten laaja-alaista osaamista. Oppimisen alueet kertovat keskeiset tavoitteet ja sisällöt varhaiskasvatuksen pedagogisesta toiminnasta. Oppimisen alueet ovat Kielten rikas maailma, Ilmaisun monet muodot, Minä ja meidän yhteisömme, Tutkin ja toimin ympäristössäni sekä Kasvan, liikun ja kehityn. Nämä oppimisen alueet ohjaavat varhaiskasvatuksen työntekijöitä monipuolisen toiminnan suunnittelussa sekä toteutuksessa. (Opetushallitus 2018, 24 & 40.)

Esimerkiksi Kielten rikas maailma -osiossa keskitytään lapsen kielellisiin taitoihin sekä kielelliseen identiteettiin. Kielen avulla lapsi ilmaisee itseään sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. (Opetushallitus 2018, 40–41.) Kielen avulla lapsi oppii myös tunnetaitoja ja itsesäätelykykyä (Ahonen 2017a, 166). Ilmaisun monet muodot -osiossa taas lapsi pääsee esimerkiksi edistämään sosiaalisia taitojaan sekä myönteistä minäkuvaa. Minä ja meidän yhteisömme -osiossa lapsen eettinen ajattelu kehittyy ja esimerkiksi ryhmän säännöt ja niiden käsittely ovat tärkeässä roolissa. Kokonaisuudessaan kaikki oppimisen alueet ovat tärkeitä, ja niitä toteutetaan yhtenä kokonaisuutena varhaiskasvatuksen jokapäiväisessä arjessa (Kuvio 1). (Opetushallitus 2018, 40–45.)

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys (Opetushallitus 2018, 36.)

Varhaiskasvatukseen kuuluu erilaisia tavoitteita. Tavoitteet on määritelty varhaiskasvatuslaissa (540/2018), johon on listattu varhaiskasvatukselle kymmenen erilaista tavoitetta. Tavoitteiden tehtävänä on ohjata varhaiskasvatuksen perusteiden sekä varhaiskasvatussuunnitelmien laadintaa, toteutusta sekä arviointia. (Opetushallitus 2018, 15.) Varhaiskasvatuksen tavoitteena on esimerkiksi turvata jokaiselle lapselle hyvä ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö, jossa lapsella on mahdollisuus kehittyä sekä oppia monipuolisesti sekä kokonaisvaltaisesti. Tavoitteena on myös huomioida jokainen lapsi yksilönä sekä mahdollistaa lapsen osallisuus eri tilanteissa. Varhaiskasvatuksessa tulee tukea vuorovaikutustaitoja, yhteistyötä huoltajien kanssa, sekä huomioida yhdenvertaisuus sekä tasa-arvo. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3 §.)

Varhaiskasvatukseen tavoitteisiin pääsyä voidaan tukea päiväkodin arjessa esimerkiksi hyödyntämällä positiivista pedagogiikkaa. Positiivinen pedagogiikka on toimintamalli, jossa pyritään kohtaamaan lapset myönteisesti, vahvistan hyviä piirteitä. Siinä korostuu lapsen kohtaamisen taito sekä lapseen uskomisen. (Leskisenoja 2019, Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa.) Positiivisessa pedagogiikassa tärkeiksi asioiksi nousevat lapsen aktiivinen toimijuus ja osallisuus, sekä myönteiset tunteet ja vahvuudet (Trogen 2020, 26).

Tavoitteiden lisäksi varhaiskasvatusta ohjaa osaltaan erilaiset arvot. Arvot perustuvat varhaiskasvatukseen (540/2018), YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen (1991) sekä YK:n yleissopimukseen vammaisten henkilöiden oikeuksista (2016). (Ahonen 2017a, 29.) Nämä arvot ovat lapsuuden itseisarvo, ihmisenä kasvaminen, lapsen oikeudet, yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus, perheiden monimuotoisuus sekä terveellinen ja kestävä elämäntapa. (Opetushallitus 2018, 21.) Arvoissa mainitaan esimerkiksi, että lapsella on oikeus hyvään sekä turvalliseen lapsuuteen, oikeus käsitellä tunteita ja ristiriitoja, oikeus yhteisöllisyyteen sekä oikeus ryhmään kuulumiseen. Kaikki nämä arvot auttavat toteuttamaan työtä yhtenäisesti sekä lapsen etu edellä. (Ahonen 2017a, 28–29.)

2.2 Turvallisuus varhaiskasvatuksessa

Uuteen varhaiskasvatukseen (540/2018) on kirjattu, että varhaiskasvatuksessa lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta sekä muulta häirinnältä. Laissa sanotaan, että varhaiskasvatusympäristön, tilojen ja välineiden tulee olla terveellisiä, turvallisia sekä lapsen oppimista edistäviä. (Varhaiskasvatukseen 540/2018, 10§.) Varhaiskasvatuksessa pyritään tietoisesti tunnistamaan, ehkäisemään sekä puuttumaan kiusaamiseen, häirintään sekä väkivaltaan, jotta jokaisella lapsella olisi turvallinen sekä hyvä olo päiväkodissa. (Opetushallitus 2018, 31.)

Turvallisuus varhaiskasvatuksessa on jokaisen lapsen sekä aikuisen oikeus. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää, että sekä lapsilla että työntekijöillä on aina hyvä sekä turvallinen olo. Kun ympäristö on turvallinen ja luotettava, voivat sekä

työntekijät että lapset paremmin ja he voivat toteuttaa heidän tehtäviään parhaalla mahdollisella tavalla. Turvallisuudella tarkoitetaan sellaista tunnetta, jossa henkilö kokee nykyhetken sekä tulevaisuuden myönteisenä. Tällöin henkilö voi olla varma siitä, että hän selviytyy tulevista hetkistä hyvin. (Hurme & Kyllönen 2014, 23–24.)

Varhaiskasvatuksen turvallisuudessa tulee ottaa huomioon niin fyysinen kuin henkinen turvallisuus. Fyysiseen turvallisuuteen liittyy konkreettisten tilojen ja tavaroiden turvallisuus sekä henkilön fyysinen koskemattomuus. (Hurme & Kyllönen 2014, 28–31.) Tilojen ja tavaroiden tulisi olla sellaisia, ettei lapsen tarvitse miettiä niiden turvallisuutta, vaan lapsi pystyisi keskittymään leikkimiseen ja muihin touhuihin (Lehtinen & Koivula 2017, Luku 10).

Henkiseen turvallisuuteen taas liittyy sosiaalinen, psyykinen sekä pedagoginen turvallisuus. Näissä korostetaan lapsen oikeutta kasvaa sellaisessa ympäristössä, jossa hän saa olla oma itsensä sekä olla osa ryhmää. Tärkeää on turvalliset kaverisuhteet sekä hyvä vuorovaikutus niin lasten kuin aikuisten välillä. (Hurme & Kyllönen 2014, 28—31.) Psyykkiseen turvallisuuteen liittyy lapsen tunne siitä, että hän saa aikuiselta tarvittaessa apua ja tukea. Lapsella pitäisi olla oikeus näyttää myös kielteisiä tunteita turvallisesti niin, että aikuinen on silti auttamassa ja läsnä missä tilanteessa tahansa. (Opetushallitus 2022a.)

Sosiaaliseen turvallisuuteen liittyy vahvasti lapsen osallisuus sekä vuorovaikutus muiden kanssa. Lapsella on oikeus kuulua aktiivisena osallisena osana vertaisryhmää, jossa hän pääsee harjoittelemaan vuorovaikutustaitoja yhdessä muiden vertaistensa kanssa. (Opetushallitus 2022b.) Pedagogiseen turvallisuuteen sisältyy kasvu- ja oppimisympäristöt, niissä olevat lapset ja aikuiset, lasten ja aikuisten väliset verkostot ja toiminnat, turvallisuuskasvatus, varhaiskasvatussuunnitelmat sekä tutkimukset. (Opetushallitus 2022c.)

Varhaiskasvatuksessa jokainen turvallisuuden osa-alue on tärkeä, ja ne auttavat edistämään hyvää ja tasapainoista arkea kaikille. Kun varhaiskasvatuksessa pystytään turvaamaan lasten turvallisuuden tunne jokaisella osa-alueella,

onnistuu varhaiskasvatuksen perustehtävän toteutuminen parhaiten. (Hurme & Kyllönen 2014, 28–31.)

3 Kiusaaminen ilmiönä

Kiusaaminen on yleensä toistuvaa sekä pidempiaikaista kielteistä käytöstä jostakin henkilöä kohtaan. Kielteiset teot ovat yleensä myös tietoisia. (Repo 2015, 39–40.) Kokemus kiusatuksi tulemisesta on kuitenkin subjektiivinen kokemus, eli henkilö itse kokee tulleen kiusatuksi (Hamarus 2012, 23). Kiusaamista yleisesti onkin hankala määrittellä juuri siitä syystä, että jokainen kokee kiusatuksi tulemisen omalla tavallaan. Yleensä kiusaamisesta puhutaan kuitenkin silloin, kun teot ovat tietoisia, toistuvia sekä niihin liittyy vallankäyttöä sekä vallan epätasapainoa. (Haapsalo, Kauppila, Kirkkopelto, Nousiainen & Repo 2020, 11.)

Kiusaamiseen liittyy usein ryhmäilmiö. Ryhmäilmiöllä tarkoitetaan sitä, että yksi tai useampi henkilö kiusaavat samalla kun muut katsovat. Myös nämä katselijat osaltaan osallistuvat kiusaamiseen, vaikka eivät konkreettisesti tekisikään kiusatulle mitään. Tällainen hiljainen hyväksyminen voi jopa lisätä kiusaamista. (Repo 2015, 46.) Ryhmä voi osaltaan vahvistaa tai heikentää kiusaamista. Jos kiusaaja saa muilta ryhmän jäseniltä palkitsevaa huomiota, voi kiusaaminen vahvistua sekä lisääntyä. Jos taas muut ryhmän jäsenet eivät anna omaa hyväksyntää kiusaamiselle, voi kiusaaminen jopa loppua. (Viinikka & Viljanen 2017, 23.) Kiusaamisen tapahtuessa ryhmän edessä, päättävät jokainen ryhmän jäsen omasta suhtautumisestaan ja roolistaan kiusaamisessa. Jos kiusaaminen sallitaan, vaikka hiljaisella hyväksymisellä, ryhmän roolit sekä sosiaaliset suhteet voivat vakiintua. Tämän jälkeen rooleja on hankala lähteä muuttamaan. (Hamarus 2012, 24.)

Kiusaamistilanteissa jokaisella ryhmän jäsenellä on jokin rooli. Rooleja voivat olla esimerkiksi kiusaaja, uhri, kannustaja, apuri, puolustaja, kiusaaja-uhri sekä hiljainen hyväksyjä. Kiusaaja-uhri on sellainen henkilö, joka omalla

aggressiivisella käytöksellään jää pois ryhmästä. Muut lapset pitävät käytöstä kiusaamisena, vaikka henkilö ei käyttäytyisi tahallaan näin. Henkilö yleensä suljetaan pois ryhmästä, jonka vuoksi hän on myös uhri. Apuri on sellainen henkilö, joka auttaa kiusaajaa ja osallistuu kiusaamistilanteeseen. Puolustaja on nimensä mukaisesti uhrin puolustaja. Kannustaja kannustaa kiusaamistilannetta omalla käytöksellään, esimerkiksi nauramalla. Hiljainen hyväksyjä on sellainen henkilö, joka tietää kiusaamisesta, mutta ei tee sille mitään ja poistuu paikalta. (Repo 2015, 49.)

Kiusaamiseen liittyy usein myös vallan tai voiman väärinkäyttö. Eli kiusaajan ja kiusatun voima/valtasuhteet ovat epätasaiset, jolloin kiusatun on hankalaa puolustautua. Yleensä tämä voi erottaa kiusaamisen riitelystä. (Viinikka & Viljanen 2017, 22.) Valtaepätasapaino voi muodostua kiusaajan ja kiusatun välille esimerkiksi silloin, jos kiusaajalla on enemmän fyysistä, sosiaalista tai henkistä valtaa. Eli hän voi olla esimerkiksi fyysisesti paljon vahvempi, hänellä voi olla paljon kavereita, jotka osallistuvat tavalla tai toisella kiusaamiseen, tai kiusaaja voi olla hyvin sanavalmis ja asettuu näin kiusatun yläpuolelle. (Hamarus 2012, 23—24.)

3.1 Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sanotaan, että varhaiskasvatuksessa tulee tunnistaa kiusaaminen ja siihen tulee puuttua ja sitä tulee ehkäistä. On eri keinoja ja tyylejä kiusata muita. Kiusaaminen voi olla fyysistä, psyykkistä sekä sanallista kiusaamista. Fyysinen kiusaaminen voi olla esimerkiksi potkimista, lyömistä, tönimistä, vaatteista repimistä tai kamppaamista. Psyykkiseen kiusaamiseen liittyy manipuloiminen, ulkopuolelle jättäminen tai selän takana puhuminen. Sanallista kiusaamista taas voi olla haukkuminen tai lällättely. (Ahonen 2017a, 106.) Kiusaaminen voidaan jakaa myös suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen. Tällöin suoraa kiusaamista on suoraan uhriin kohdistuvat teot, kuten lyöminen, haukkuminen tai töniminen. Epäsuoraa kiusaamista taas on esimerkiksi ulkopuolelle jättäminen tai selän takana puhuminen. (Repo 2015, 80.)

Kiusaamisesta varhaiskasvatuksessa ollaan montaa eri mieltä. On pohdittu, voiko kiusaamiskäsitettä käyttää pienten lasten kanssa. Kiusaamisen erottaminen esimerkiksi riidoista tai muista yksittäisistä kielteisistä käytöksistä voi olla hankalaa. (Repo 2013, 35–36.) Tutkimusten mukaan pienten lasten kiusaaminen muistuttaa kuitenkin suhteellisen paljon koulukiusaamista. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää huomioida se, että lapsilla, heidän vanhemmillaan sekä työntekijöillä on kaikilla käsitys siitä, mitä kiusaaminen on. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 5, 7.)

On tärkeää, että lasten kanssa keskustellaan siitä, mitä kiusaaminen tarkoittaa. Lapset voivat helposti käyttää kiusaamis-sanaa pienissäkin asioissa tai väärissä asioissa. Myös ongelma voi olla toisin päin, silloin lapsi ei kykene sanoittamaan kiusaamista. Tällöin aikuisen rooli on ehdottoman tärkeä. Aikuisen tulee osata sanoittaa lapsille tapahtumia. (Repo 2013, 36—37.) Aikuisen voi olla kuitenkin hankalaa huomata kaikkea kiusaamista. Etenkin psyykinen kiusaaminen voi jäädä helposti huomaamatta. (Laine 2002, 24.)

Pienten lasten kiusaaminen on yleisimmin fyysistä kiusaamista. Erityisesti pienten poikien kiusaaminen liittyy yleensä fyysiseen kiusaamiseen, kuten lyömiseen, potkimiseen tai tönimiseen. Tyttöjen kiusaaminen liittyy useimmin kavereisuhteisiin. Yleinen kiusaamismuoto on, että jätetään yksi kutsumatta syntymäpäiväjuhlista tai puhutaan kavereista pahaa selän takana. Tällainen hienovarainen kiusaaminen voi jäädä helposti aikuisilta huomaamatta. (Laine 2002, 24.)

3.2 Kiusaamisen vaikutukset

Kiusaaminen vaikuttaa lapsen kasvuun sekä kehitykseen hyvin kokonaisvaltaisesti (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 1). Kiusaaminen vaikuttaa myös jokaisen turvallisuuden tunteeseen. Erityisesti uhri kärsii kiusaamisesta aina ja se voi jopa vaikuttaa negatiivisesti uhrin terveyteen. Kiusaaminen voi vaikuttaa negatiivisesti uhrin lisäksi myös kiusaajaan sekä muihin ryhmän jäseniin. Kiusaaminen voi vaikuttaa esimerkiksi arjen toiminnoissa suoriutumiseen, viihtyvyyteen sekä

mielialaan. Kiusatuksi joutuminen voi myös lisätä pelkoa joutua uudestaan kiusatuksi. (Hurme & Kyllönen 2014, 128.)

Kiusaamisen uhriksi joutunut voi joutua vielä pahemmin kiusatuksi, jos muut alkavat uskoa, että kiusaaminen johtuu uhrista itsestään. Uhri voidaan eristää ryhmästä, jolloin se voi vaikuttaa suuresti jopa hänen ihmisarvoonsa. (Repo 2015, 14–15.) Ryhmän lapset voivat jopa tiedostamattaan alkaa syrjimään ja eristämään kiusattua lasta. Ryhmäläiset voivat pitää kaikkea kiusatun lapsen tekemisiä ja sanomisia vääränä ja vähempiarvoisena kuin muiden. Tällaiseen tilanteeseen jouduttua, uhrin on vaikea päästä siitä asemasta eroon. (Salmivalli 2010, 25.)

Kiusaamisen alkaessa hyvin varhaisessa vaiheessa lapsen elämää, voi lapsi luulla, että kiusaaminen kuuluu osaksi elämää. Tällainen vääristynyt käsitys voi vaikuttaa jopa lapsen identiteettiin. (Repo 2015, 14–15.) Kiusaaminen nostattaa aina jonkinlaisia tunteita. Tällaisia ajatuksia voivat olla esimerkiksi ahdistus, yksinäisyys, epäoikeudenmukaisuus, häpeä, syyllisyys, viha tai inho. Kiusaamisesta johtuvat tunteet voivat satuttaa yhtä paljon kuin fyysinen kipu satuttaa, ellei enemmänkin. (Hamarus 2012, 54–54.) Kiusatuksi joutuminen voi lisätä yksinäisyyden tunnetta sekä lapsen luottamus toisiin ihmisiin voi heikentyä. Myös esimerkiksi lapsen itsetunto ja minäkuva voi vääristyä jatkuvan kiusaamisen johdosta ja olla hyvin kielteinen. (Lämsä 2009, 70.)

Kiusaaminen vaikuttaa usein koko ryhmään tavalla tai toisella. Ryhmän muut lapset voivat pelätä joutuvansa myös itse kiusatuksi, jolloin he eivät välttämättä uskalla puuttua kiusaamiseen tai kertoa siitä aikuiselle. (Hamarus 2008, 76–77.) Ryhmälle tulisi luoda hyvä ja turvallinen ilmapiiri. Turvallinen ilmapiiri onnistuu, kun lapsilla on positiivinen vuorovaikutus muihin lapsiin sekä aikuisiin. Kun ryhmässä vallitsee turvallinen ilmapiiri, vähentää se lasten välisiä konflikteja ja riitoja, jolloin mahdollinen kiusaaminen vähentyy. (Repo 2013, 122.)

4 Kiusaamisen ehkäisy

Kiusaamisen ehkäisy ja sen puuttuminen liittyy hyvin tiukasti toisiinsa etenkin pienten lasten kiusaamisilmiössä. Kiusaamisen ehkäisy on myös kiusaamiseen puuttumista ja kiusaamiseen puuttuminen on kiusaamisen ehkäisyä. Pienten lasten kanssa tulisi huomioida isompi kokonaisuus, eikä vain yksittäinen kiusaamistilanne ja siihen puuttuminen. (Repo 2013, 199.) Aikuisen on tärkeää puuttua kaikkiin lasten välisiin riitoihin sekä kiusaamistilanteisiin, jolloin pienetkin tilanteet saadaan kitkettyä pois, ennen kuin tilanteet pitkittyvät ja pahenevat (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 19). Aikuisen tehtävänä on selvittää, miksi tilanteeseen on päädytty ja mitä voidaan tehdä, jotta samanlaisia tilanteita ei tule uudestaan. Aikuisena tulee huomioida esimerkiksi, onko kiusaajalla tunne, ettei kuulu ryhmään tai osaako kiusaaja ilmaista omia tunteitaan ja mielipiteitään oikealla tavalla. (Repo 2013, 199–200.)

Kiusaamisen ehkäisyä toteutetaan monella tavalla. Kiusaamisen ehkäisy tarkoittaa esimerkiksi vuorovaikutustaitojen vahvistamista sekä turvallisen ilmapiirin luomista ryhmälle (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 10). Turvallinen ilmapiiri ryhmässä on tärkeä edellytys, jotta kiusaamista pystytään ennaltaehkäisemään. On tärkeää, että lapset kokevat tulevansa kunnioitetuksi sekä arvostetuksi. Lapille ja ryhmälle on tärkeää, että he tietävät, että aikuinen on läsnä ja auttaa tarvittaessa. Ryhmän vastuu ja valta tulisi olla aikuisella. Jos lapset kokevat, että valta on heillä, voi se luoda turvattoman ilmapiirin ryhmään. Turvattomassa ilmapiirissä myös kiusaamista esiintyy herkemmin. (Repo 2013, 122.)

Kiusaamisen ehkäisyssä ja puuttumisessa tärkein rooli on aikuisilla. Aikuisen tehtävä on edistää kiusaamisen ehkäisyä kaikessa arjen toiminnassa. (Cantell 2010, 111–112.) Jotta kiusaamista voidaan ehkäistä tai siihen voidaan puuttua, tulisi aikuisten tietää jatkuvasti, mitä ryhmässä lasten kesken tapahtuu (Hurme & Kyllönen 2014, 127). On tärkeää, että aikuisilla olisi yhteneväiset toimintamallit ja ajatukset. Joku aikuinen voi vähätellä tai katsoa sormien läpi jotain mahdollista kiusaamistilannetta, kun taas joku toinen aikuinen pitäisi tilannetta oikeana ja vakavana ja puuttuisi siihen heti. Aikuisten eriävät näkemykset voivat

vaikuttaa lasten turvallisuuden tunteeseen. Jotta toimintamallit ja ajatukset olisivat yhtenäisiä ja selkeitä, tulisi aikuisten välillä olla rakentavaa vuorovaikutusta ja yhteishenkeä. (Cantell 2010, 111–113.) Aikuisen asenne kiusaamiseen voi vaikuttaa paljon sen ilmenemiseen. Jos aikuinen on tilanteessa hiljainen hyväksyjä tai katsoo sormien läpi tilanteita, voi kiusaaminen helpommin lisääntyä. Jos taas aikuinen ei hyväksy minkäänlaista kiusaamista, lähtee siihen harvemmin muut lapset mukaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018, 69.)

Kiusaamisen ehkäisyssä tärkeää olisi, että siihen pyritään jo, ennen kuin kiusaamista on tapahtunut. Ei pidä odottaa, että ryhmässä kiusataan, ennen kuin aletaan miettiä kiusaamisen ehkäisyn keinoja. Kiusaamisen ehkäisyn tavoitteena tulisi olla, ettei kiusaamista olisi ollenkaan, eikä sitä pääsisi missään vaiheessa syntymäänkään. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 10.) Kiusaamisen ehkäisyssä on tärkeää, että kaikenlaiseen huonoon, kielteiseen tai loukkaavaan käytökseen puututaan, vaikka se ei suoraan välttämättä olisikaan kiusaamista. Näin pystytään ehkäisemään suoraan sitä, ettei käytös jatkuessaan muutu kiusaamiseksi. (Repo 2013, 16.)

Kiusaamisen ehkäisy tulisi toteutua monitasoisesti. Tällaisia tasoja ovat yksilötaso, ryhmätaso sekä yhteisötaso. On siis tärkeää, että keskitytään niin yksittäisen lapsen vuorovaikutustaitoihin, koko ryhmän yhteisöllisyyteen ja ryhmäytymiseen sekä isomman yhteisön työhön kiusaamisen ehkäisyssä. (Laaksonen & Repo 2017, 14.)

Tavoitteena kiusaamisen ehkäisyssä tulisi olla koko ryhmän sekä jokaisen ryhmän lapsen turvallisuus ja hyvinvointi. Tällaiseen hyvinvoivaan ilmapiiriin vaikuttaa vahvasti se, miten aikuiset toimivat eri tilanteissa. Keskeistä on aikuisen sensitiivinen ote lapsiin. Aikuisen toimiessa sensitiivisesti hän kykenee havaitsemaan lasten eri sanallisia tai sanattomia aloitteita sekä viestejä ja pystyy reagoimaan niihin. Tämä auttaa tukemaan lapsia yksilöllisesti. Aikuisen sensitiivinen käytös auttaa luomaan myönteistä vuorovaikutusta lasten kanssa, joita he tarvitsevat paljon. (Repo 2013, 99.)

Myös yhteiset säännöt sekä lapsilla että aikuisilla on merkittävässä roolissa kiusaamisen ehkäisyssä. Ryhmään luodaan yhdessä säännöt, joita jokainen sitoutuu noudattamaan. Sääntöjen tulisi olla sellaisia, jotka jokainen varmasti ymmärtää ja sisäistää, sekä niitä tulee olla riittävän vähän, jotta ne voidaan myös helposti muistaa ja niitä voidaan valvoa. (Hurme & Kyllönen 2014, 130.) Vaikka lapset ovat tärkeässä roolissa sääntöjen tekemisessä, on aikuisen vastuulla kiittää säännöt hyvään, ymmärrettävään muotoon. Sääntöjen muotoa kannattaa myös miettiä. Jos säännöt ovat vain kieltoimuotoisia, kuten ”Ei saa lyödä”, kertovat ne lapselle vain listan siitä, mitä ei saa tehdä, mutta ei sitä, miten lapsen tulisi oikeasti toimia. (Ahonen 2017b, 163–164.) Kiusaamisen ehkäisyyn liittyen tärkeitä sääntöjä on kaikki sellaiset, jotka liittyvät toisten ihmisten kohteluun (Hurme & Kyllönen 2014, 130).

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee ehkäistä kiusaamista suunnitelmallisesti (Opetushallitus 2018, 31). Jokaisen työntekijän olisikin hyvä omaksua kiusaamisen ehkäisy osaksi arjen pedagogiikkaa. Näin toimintatavat ja mallit ovat mukana jokapäiväisessä toiminnassa, ja niitä voidaan tarvittaessa muuttaa ryhmälle sopivaksi. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 11.) Peruspedagogiikassa lapsille tulisi opettaa taitoja sekä pelisääntöjä siihen, miten muiden kanssa toimitaan (Repo 2013, 98). Tärkeää on tukea koko ryhmän hyvinvointia sekä jokaisen lapsen vertaissuhteita. Lapsia autetaan ja tuetaan erilaisten ristiriitatilanteiden selvittämisessä. (Opetushallitus 2018, 32.) Osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa pitäisi kirjata kiusaamisen ehkäisyn sekä puuttumisen suunnitelma. Tällainen suunnitelma auttaa varhaiskasvatuksen työntekijöitä toimimaan yhtenäisesti sekä tavoitteellisesti. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 11.)

Varhaiskasvatuksessa työntekijöille järjestetään erilaisia koulutuksia ja ohjauksia, joiden avulla voidaan tukea esimerkiksi kiusaamistilanteiden selvittämistä. Yksi tällainen koulutus on MiniVerso-koulutus, joka on toimintamalli tilanteiden sovitteluun. MiniVersossa lapsia ohjataan itse löytämään ratkaisuja erilaisiin ristiriitatilanteisiin. MiniVersossa tärkeää on lapsen osallisuus sekä lapsen kunnioitus ja kuuntelu. Tavoitteena on tukea lapsen sovittelvampaa käytöstä ja mahdollisuutta muuttaa omia toimintatapoja. (Suomen sovittelufoorumi ry / VERSO-ohjelma 2022.)

4.1 Kaveri- ja vuorovaikutustaidot

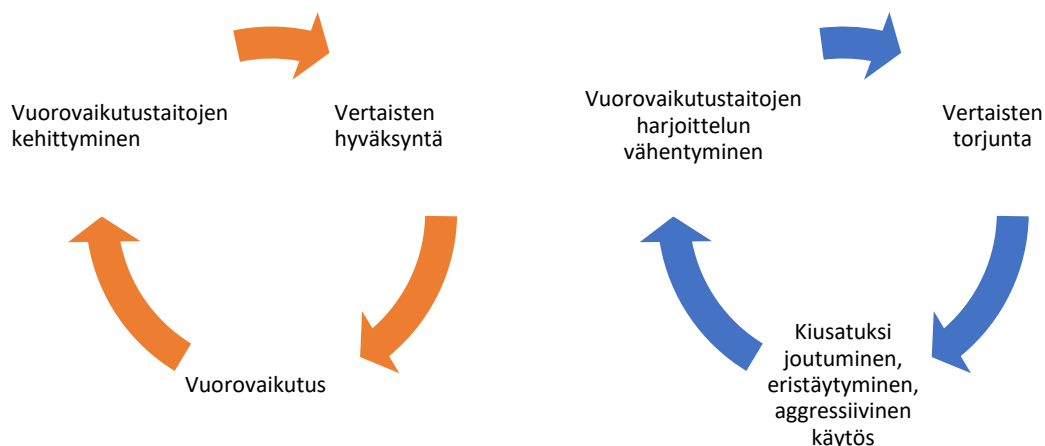
Päiväkoti on paikka, jossa lapset usein ensimmäistä kertaa pääsee osaksi laajempaa vertaisryhmää. Vertaisryhmässä lapsi pääsee ylläpitämään erilaisia vertaissuhteita sekä olemaan osa ryhmää. (Laaksonen & Repo 2017, 5.) Tunne ryhmään kuulumisesta voi edistää kiusaamisen ehkäisyä paljon (Repo 2013, 117). Vertaissuhteella tarkoitetaan sellaista suhdetta, jossa lapset ovat samantasoisia, eli vertaisia. Usein vertaissuhteessa lapset ovat suunnilleen samanikäisiä. (Laine 2002, 13.) Vertaisryhmät ovat lapselle hyvin merkityksellisiä, sillä ne muodostavat sellaisen toimintaympäristön, jossa ystäväystytään, leikitään sekä opitaan uusia asioita. (Laaksonen & Repo 2017, 5.)

Kaverit ja ystävät ovatkin tärkeässä roolissa lapsen hyvinvoinnin ja kehittymisen kannalta. Kavereiden avulla lapsi oppii tärkeitä sosiaalisia taitoja, vuorovaikutustaitoja, sääntöjä, erilaisia rooleja sekä aktiivista osallistumista ja toimijuutta. (Laaksonen & Repo 2017, 5.) Hyvät kaverisuhteet voivat myös edistää lapsen itsearvostusta sekä itseluottamusta (Laine 2002, 16—17). Kaveri- ja ystävyys-suhteet voivat auttaa suojaamaan lasta erilaisilta negatiivisilta kokemuksilta, torjutuksi tulemiselta sekä kiusatuksi joutumiselta. Myös kiusatuksi tulemisen vakavat seuraukset vähentyvät tai lieventyvät, jos lapsella on ystäviä. Aikuinen voikin ehkäistä kiusaamista, tukemalla ja ohjaamalla lasten kaveri- ja ystävyys-suhteita. (Repo 2013, 117–119.)

Vertaisryhmissä lapset kokevat joko hyväksyntää tai torjuntaa. Ryhmän hyväksyntään voi vaikuttaa esimerkiksi hyvät sosiaaliset taidot, kun taas torjuntaan esimerkiksi aggressiivinen käytös tai puutteelliset sosiaaliset taidot. Nämä hyväksynnän tai torjunnan kokemukset vaikuttavat vahvasti koko ryhmän dynamiikkaan sekä lasten kehitykseen ja hyvinvointiin. (Laaksonen & Repo 2017, 5; Laine 2002, 14.)

Jos lapsi kokee tulleensa torjutuksi ryhmässä, voi se aiheuttaa suuren riskin syrjäytymiselle tai kiusaamiselle. Torjutuksi tuleminen vaikuttaa lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Esimerkiksi lapsen itsetunto, sosiaaliset taidot ja vuorovaikutustaidot ovat vaarassa. Muiden torjunta voi myös

aiheuttaa lapselle negatiivisia ajatuksia muista lapsista, joka osaltaan lisää torjutuksi tulemista. Kiusaamisen ehkäisyn kannalta olisikin äärimmäisen tärkeää, että tällaisia torjutuksi tulemisen kokemuksia pystyttäisiin estämään. (Repo 2013, 125–127.) Laaksosen (2012, 12) mukaan sekä torjutuksi tuleminen että hyväksytyksi tuleminen vaikuttavat osaltaan siihen, miten lapsen vuorovaikutustaidot kehittyvät (kuvio 2).

Kuvio 2. Hyväksynnän ja torjunnan vaikutukset vuorovaikutustaitojen kehittymiseen (Laaksosen 2012, 12).

Vuorovaikutustaidoilla on vaikutus siihen, miten vertaissuhteet kehittyvät ja miten pääsee osaksi ryhmää. Jos lapsella on heikot vuorovaikutustaidot, voivat ne vaikuttaa negatiivisesti vertaissuhteiden kehittymiseen ja ryhmään hyväksytyksi tulemiseen. Tämä voi aiheuttaa negatiivisen kierteen, josta on vaikea päästä irti. Toisaalta taas hyvät vuorovaikutustaidot voivat edistää vertaissuhteiden luomista sekä ryhmään kuulumista ja näin ollen myös ehkäistä kiusaamisen syntymistä. (Laaksosen 2012, 13.)

Vuorovaikutuksen avulla lapsi tulee ymmärretyksi ja lapsi myös ymmärtää muita. Vuorovaikutuksen avulla lapsi pystyy ilmaisemaan omia ajatuksia, kokemuksia ja tunteita. Kaikki nämä taidot ovat äärimmäisen tärkeitä lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Aikuisen tehtävänä on tukea näitä taitoja aktiivisesti. (Ahonen 2017b, 60.) Aikuisen läsnäolo päiväkodin arjessa tukee

vahvasti lasten vuorovaikutustaitoja ja sitä kautta ehkäisee erilaisten konfliktitilanteiden syntymistä (Opetushallitus 2018, 39).

4.2 Tunnetaidot

Tunnetaidot tarkoittavat lapsen kykyä tunnistaa ja nimetä sekä omia että muiden tunteita ja kykyä ilmaista sekä säädellä omia tunteita. Lapsi ymmärtää eri tunnetilojen merkityksen jo hyvin pienestä pitäen. Noin kaksivuotiaana lapsi osaa jo aikuisen avulla nimetä esimerkiksi mielihyvän ja mielihänen tunteita. Noin kuusivuotiaana lapsi osaa jo paljon monipuolisemmin nimetä ja tunnistaa erilaisia tunteita. (Koivula & Laakso 2017, Luku 6.)

Tunnetaitojen opettelu ja harjoittelu on hyvin tärkeää jo pienestä pitäen. Tunnetaidot vaikuttavat lapsen elämään vahvasti. Ne vaikuttavat lapsen käyttäytymiseen, suhtautumiseen sekä itseen että muihin, sekä psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. (Jääskinen 2017, 35.) Tunnetaitojen puute voi vaikuttaa negatiivisesti pitkälle lapsen elämään esimerkiksi yhteistyökyvyn puutteena, väkivaltaisuuksena tai sosiaalisena kyvyttömyytenä. Siksi on tärkeää, että tunnetaitoja harjoitellaan jo varhaisessa vaiheessa. (Kiviluote 2019, 22–23.) Varhaiskasvatuksessa tulee huomioida lasten tunnetaitojen harjoittelu osana arjen toimintoja. Varhaiskasvatuksen arjessa tunnetaitoja voidaan harjoitella esimerkiksi tunnistamalla sekä nimeämällä erilaisia tunnetiloja. (Opetushallitus 2018, 25–26.)

Tunnetaitojen harjoittelussa tärkeää on, että ensin lapsi oppii tunnistamaan ja nimeämään tunteita, ennen kuin niitä voi alkaa säätelämään (Kiviluote 2019, 15). Kun lapsi osaa tunnistaa, nimetä ja ilmaista erilaisia tunteita, voi niitä alkaa sietämään ja säätelämään (Jääskinen 2017, 42). Tunteiden säätelyyn liittyy vahvasti itsesäätelykyky. Itsesäätelykyky tarkoittaa kykyä säädellä omia tunteitaan sekä käyttäytymistään tilanteeseen sopivalla tavalla. (Laaksonen & Repo 2017, 5.) Itsesäätelykyvyn kanssa voi olla haasteita esimerkiksi, jos pettymyksen kohdatessa, lapsi käyttäytyy aggressiivisesti sekä heittelee tavaroita. Lapsella voi olla hankaluuksia käsitellä negatiivisia tunteita, jolloin voi myös helpommin joutua konfliktitilanteisiin muiden kanssa. (Repo 2013, 19.)

Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä enemmän lapsi tarvitsee aikuisen apua ja tukea tunteiden hallinnassa. Tällöin on tärkeää, että aikuinen itse pystyy olemaan rauhallinen ja sensitiivinen ja sietää lapsen haastavatkin tunnetilat. (Riihonen & Koskinen 2020, 40–41.) Aikuinen toimii kaikessa toiminnassa lapsen mallina. Lapsi ottaa mallia siitä, miten aikuinen toimii ja miten itse kuuluisi erilaisissa tilanteissa olla ja toimia. Myös tunnetaitoja harjoitellessa lapsi ottaa mallia aikuisesta. Aikuisen tulee mieltä, miten itse ilmaisee erilaisia tunteita ja miten ne näyttäytyvät lapsille. (Jääskinen 2017, 170.)

Lasten tunnetaidot, itsesäätelytaidot, empatiataidot sekä moraalien kehitys ovat taitoja, jotka osaltaan vaikuttavat siihen, ettei kiusaamista syntyisi. Näidenkin taitojen harjoittamisessa aikuisilla on suuri merkitys. Aikuisen tehtävänä on opettaa ja ohjata lapsia käsittelemään, hallitsemaan ja säätämään omia tunteitaan. Tärkeää on, että kaikenlaisten tunteiden käsittely on sallittua, aikuinen vain ohjaa siihen, miten tunteita käsitellään. (Repo 2013, 19—20.)

5 Aiemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt

Kiusaamista sekä sen ehkäisyä varhaiskasvatuksessa on tutkittu suhteellisen vähän. Suurin osa löytämästäni materiaalista kiusaamiseen sekä sen ehkäisyyn liittyen on kohdennettu kouluikäisiin eli koulukiusaamiseen. Alle kouluikäisten kiusaamista on kuitenkin tutkinut Mannerheimin Lastensuojeluliitto sekä Folkhälsan (2010), jotka toteuttivat ”Kiusaamisen ehkäisy alle kouluikäisten lasten parissa” -hankkeen vuosina 2009–2010. Hankkeen yhtenä tavoitteena oli selvittää, millainen ilmiö kiusaaminen on varhaiskasvatusikäisten lasten parissa. Tätä selvitystä varten toteutettiin laadullinen tutkimus, jossa haastateltiin suomenkielisiä ja ruotsinkielisiä lapsia, heidän vanhempiaan sekä päiväkodin työntekijöitä. Selvityksessä todettiin, että kiusaamista esiintyy päiväkodeissa. Yleisin kiusaamismuoto oli lapsen jättäminen ulkopuolelle ryhmästä. Huomattiin että työntekijöillä ei ole riittävästi tietoa eikä keinoja puuttua kiusaamiseen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a.)

Laura Repo (2015) tutki kirjassaan ”Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy” alle kouluikäisten lasten kiusaamista. Hänen tavoitteenaan oli tutkia, voiko koulukiusaamista ehkäistä ennen kouluikää, miten kiusaaminen näkyy alle kouluikäisten lasten keskuudessa sekä millaisia muotoja siinä on. Lisäksi Repo tutki, millainen ympäristö varhaiskasvatus on kiusaamisen kannalta. Tutkimuksessa Repo haastatteli lapsia, heidän vanhempiaan sekä päiväkodin työntekijöitä. Tutkimuksen johtopäätöksinä oli, että kiusaamista tapahtuu myös varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksessa todettiin, että kiusaaminen varhaiskasvatuksessa on hyvin samanlainen ilmiö kuin koulukiusaaminen. (Repo 2015, 64–65, 74.)

Opinnäytetöitä liittyen kiusaamisen ehkäisystä varhaiskasvatuksessa löytyi jonkin verran. Näkökulmia sekä tavoitteita opinnäytetöissä oli useita. Huomioni kiinnittyi siihen, että ehkä enemmän keskityttiin toiminnallisiin töihin, jolloin opinnäytetyöstä tehtiin joku tuotos, kuten esimerkiksi erilaisia dokumentteja, suunnitelmia tai oppaita. Tutkimuksellisista opinnäytetöistä minua kiinnosti erityisesti ne, jotka oli tehty uuden varhaiskasvatuslain (540/2018) voimaantulon jälkeen, jolloin kiusaamisen ehkäisy kirjattiin tähän lakiin. Tällaisia opinnäytetöitä löytyi jo vähemmän.

Yksi tällainen työ on Anni Tuomisen ja Elli Torkkelin (2021) tekemä opinnäytetyö ”Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa, kasvattajien kokemana”. Tuomisen ja Torkkelin tavoitteena oli selvittää, millaista kiusaaminen alle kouluikäisten lasten välillä on, onko kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen riittävästi keinoja, sekä millaisia toiveita työntekijöillä on kiusaamisen ehkäisyyn. Tutkimus toteutettiin sähköisen kyselylomakkeen avulla, johon vastasi 18 työntekijää. Tutkimustuloksista tuli ilmi, että kiusaamista tapahtuu myös päiväkodissa. Kiusaamista tapahtuu leikeissä ja tilanteissa, joissa aikuinen ei ole paikalla. Kuitenkin työntekijöillä on yhtenevät keinot kiusaamisen ehkäisyyn sekä puuttumiseen. Tuomisen ja Torkkeli toteavat, että työntekijöiden ammatillisuutta tulisi tukea sekä työntekijöille tulisi tarjota yhteisiä pelisääntöjä kiusaamisen ehkäisyyn liittyen. (Tuomisen & Torkkeli 2021, 17–19, 27–28.)

6 Opinnäytetyön tehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tehtävänä on selvittää, millainen ilmiö kiusaaminen on päiväkodissa, miten työntekijät tunnistavat kiusaamisen sekä millaisia keinoja työntekijöillä on ehkäistä kiusaamista. Tehtävänä on selvittää yhden Varsinais-suomalaisen päiväkodin työntekijöiden kokemuksia siitä, millaista kiusaamista päiväkodissa on sekä onko työntekijöillä kiusaamisen ehkäisykeinoja.

Tutkimuskysymykset opinnäytetyössä ovat:

1. Miten kiusaaminen tunnistetaan päiväkodissa?
2. Miten kiusaamista voidaan ehkäistä päiväkodissa?

7 Menetelmälliset valinnat

7.1 Laadullinen tutkimus

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa perehdytään yleensä todelliseen elämään sekä sen kuvaamiseen. Kohdetta pyritään tutkimaan hyvin kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.) Laadullisessa tutkimuksessa pyritään siis tutkimaan käsiteltävää ilmiötä kohteena olevien henkilöiden näkökulmasta. Tutkimuksessa perehdytään henkilöiden omiin ajatuksiin, kokemuksiin sekä tunteisiin. (Puusa & Juuti 2020, 9.) Kun tutkimuskohteena on ihmisten omat kokemukset sekä mielipiteet, korostuvat niissä yleensä asiat, joita ihminen pitää itse merkityksellisenä sekä tärkeänä. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena ei ole löytää totuutta tutkittavasta ilmiöstä, vaan perehtyä ihmisten kokemuksiin ja toimintaan. (Vilka 2021, Luku 5.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkittava aineisto kerätään luonnollisissa sekä todellisissa tilanteissa, joissa haastateltavat ovat valittu tarkoituksenmukaisesti (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Laadullisessa tutkimuksessa tärkeintä on ihmisten omat kokemukset ja näkemykset tutkittavista aiheista. Laadullisessa

tutkimuksessa tärkeää on perehtyä aiheeseen sekä aiemman teorian kautta että senhetkisten haastateltavien kautta ja tutkia näiden tietojen yhteyksiä sekä eroavaisuuksia. Näiden tuloksien mukaan voidaan esittää esimerkkejä ilmiöistä. (Puusa & Juuti 2020, 59–60.)

Valitsin tutkimusmenetelmäksi laadullisen tutkimuksen, koska tarkoitukseni on keskittyä yhden päiväkodin työntekijöiden näkemyksiin ja kokemuksiin kiusaamisesta varhaiskasvatuksessa ja siihen liittyvistä asioista. Minua kiinnostaa jokaisen haastattelemani työntekijän henkilökohtaiset kokemukset sekä mielipiteet, joten haluan antaa niille tilaa. Työssäni on tärkeää, että jokainen työntekijä pääsee itse kertomaan omat näkemyksensä sekä kokemuksensa aiheeseen liittyen.

7.2 Teemahaastattelu

Haastattelu on joustava tiedonkeruumenetelmä, jossa haastattelija on suoraan vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa. Haastattelussa haastattelija pystyy muokkaamaan haastattelua sen edetessä. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 34.) Haastattelua käyttäessä korostuu se, että ihminen on tutkimuksessa subjekti, eikä objekti. Ihmisen mielipiteet ja kokemukset ovat tärkeässä roolissa, ja hän pystyy mahdollisimman vapaasti tuomaan niitä ilmi. (Hirsjärvi ym. 2009, 205.) Etuna haastattelussa on sen joustava luonne. Tärkeintä on saada mahdollisimman laajasti tietoa tutkittavasta aiheesta. Haastattelussa haastattelija pystyy tekemään tarkentavia kysymyksiä, oikaista väärinkäsityksiä sekä kysyä kysymyksiä siinä järjestyksessä, kun itse kokee tarpeelliseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87). Se on välimuoto strukturoidulle haastattelulle eli lomakehaastattelulle sekä strukturoimattomalle haastattelulle eli avoimelle haastattelulle. (Hirsjärvi ym. 2009, 208–209.) Teemahaastattelussa haastattelu etenee etukäteen päätettyjen teemojen sekä apukysymyksien mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87). Teemahaastattelussa kysymyksillä ei ole tarkkaa järjestystä tai muotoa vaan haastattelija voi esittää tarkentavia kysymyksiä haastattelun edetessä valittujen

teemojen mukaan. (Hirsjärvi ym. 2019, 208.) Teemahaastattelu on hyvin joustava sekä vapaamuotoinen haastattelumenetelmä (Puusa & Juuti 2020). Haastattelussa korostuu haastateltavien omat näkemykset sekä asiat, joita he haluavat kertoa. Haastattelussa on muutama keskeinen teema, joka johdattelee keskusteltavia aiheita, mutta muuten haastattelu on hyvin vapaamuotoinen. (Hirsjärvi & Hurme 2018, 48.)

Mielestäni on tärkeää päästä vuorovaikutukseen haastateltavien kanssa, jotta aiheesta voidaan keskustella vapaasti yhdessä ja haastateltavat pääsevät vapaasti kertomaan omia näkemyksiään. Teemahaastattelu on mielestäni hyvä menetelmä tähän tutkimukseen, koska on tärkeää, että haastateltavat saavat vapaasti kertoa näkemyksiään ja kokemuksiaan, mutta haastattelulla on kuitenkin jotkut raamit ja teemat, jotta keskustelussa pysytään aiheessa ja kaikkiin tutkimuskysymyksiin saataisiin vastauksia. Mielestäni on myös tärkeää, että on mahdollisuus tarkentaa kysymyksiä ja oikaista mahdollisia väärinymmärryksiä.

Ensimmäisenä tein toimeksiantosopimuksen sekä hankin tutkimusluvan toimeksiantajani kaupungin varhaiskasvatuksen johtajalta. Tutkimusluvan myöntämisen jälkeen toimeksiantajani yhteyshenkilö välitti saatekirjeeni ja haastattelukutsun (liite 1) päiväkotiin sekä kannusti muita työntekijöitä ilmoittautumaan haastateltaviksi. Saatekirjeessä olevasta aikataulusta jokainen halukas työntekijä sai varata itselleen sopivan ajan. Kun ajat olivat varattu, laittoi yhteyshenkilöni niistä tiedon minulle. Sain yhteensä kuusi haastateltavaa, joista osa oli varhaiskasvatuksen hoitajia ja osa varhaiskasvatuksen opettajia. Haastattelut toteutettiin 18.-19.10.2021 päiväkodin tiloissa.

Haastattelin jokaista työntekijää yksitellen teemahaastattelurunkoa hyödyntäen (liite 2) rauhallisessa huoneessa, jossa saimme keskustella rauhassa ilman häiriötekijöitä. Ennen jokaista haastattelua kävin vielä uudestaan läpi perusasiat itsestäni sekä haastattelusta. Varmistin vielä haastateltavien vapaaehtoisuuden sekä korostin haastateltavien nimettömyyttä haastattelussani sekä kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Varmistin myös ennen jokaista haastattelua, että saan nauhoittaa haastattelut. Kaikki haastateltavat suostuivat nauhoitukseen. Haastattelut kestivät noin 20–35 minuuttia.

7.3 Aineiston käsittely ja analyysi

Haastattelujen jälkeen nauhoitetut haastattelut kirjoitetaan ylös sanasta sanaan, eli litteroidaan. Litterointi voidaan joko tehdä koko haastattelusta tai valikoiden. Valikointia voidaan tehdä, esimerkiksi teemojen mukaan. (Hirsijärvi ym. 2009, 222.) Aloitin haastattelujen litteroinnin mahdollisimman nopeasti haastattelujen jälkeen, jolloin haastattelut olivat vielä tuoreessa muistissani. Kirjoitin haastattelut ylös sanasta sanaan, koska koin, että en halua vielä alkuvaiheessa karsia mitään pois, jottei mitään oleellista jää vahingossa huomaamatta. Kuuntelin nauhoituksia sekä tarkistin litterointejani useamman kerran, jotta teksti on varmasti kirjoitettu oikein niin kuin se sanottiin. Aineistojen litterointiin meni aikaa noin kuukausi. Litteroitua aineistoa tuli yhteensä 46 sivua fontin ollessa Arial 12 ja rivivälin ollessa 1,5.

Nimesin jokaisen haastattelun H1, H2, H3 ja niin edelleen, jotta pystyin varmistamaan, että jokaista haastattelua käsitellään analysoinnissa ja tulosten kirjoittamisen yhteydessä. Nimesin haastattelut sattumanvaraisesti yhdestä kuuteen, enkä suoraan siinä järjestyksessä, jossa haastattelut pidettiin. Näin pystyin varmistamaan, etteivät myöskään toiset haastateltavat pysty tunnistamaan toisiinsa.

Sisällönanalyysi on analyysikeino, joka sopii strukturoimattomankin aineiston analyysiin. Sisällönanalyysillä voidaan analysoida monipuolisesti erilaista materiaalia kuten kirjoja, kirjeitä, haastatteluja, raportteja, keskusteluja tai artikkeleita. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.) Sisällönanalyysissä keskitytään enemmän siihen mitä sanotaan kuin miten se sanotaan (Vuori 2021, Laadullinen sisällönanalyysi). Sisällönanalyysissä tarkoituksena on järjestellä sekä tiivistää aineistoa selkeämpään muotoon niin, ettei sieltä katoa tärkeää tietoa. Tällaisella toiminnalla voidaan mahdollistaa tiedon lisääntymisen, kun saadaan yhdistettyä tiedoista yhtenäinen ja looginen kokonaisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122.) Sisällönanalyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseen sekä teorialähtöiseen sisällönanalyysiin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä keskitytään tutkimusaineistoon. Siinä aineistosta pyritään löytämään jokin logiikka tai tyyppikertomus.

Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä keskitytään enemmän teoriaan. Siinä analyysiä ohjaa teoria sekä aiemmat tutkimukset. (Vilkkä 2021, Luku 6.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on prosessi, jossa on kolme vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto pelkistetään eli redusoidaan. Siinä aineistosta karsitaan pois kaikki epäoleellinen. Pelkistäminen voi olla esimerkiksi tiivistämistä tai aineiston osiin pilkkomista. Toisessa vaiheessa aineisto ryhmitellään eli klusteroidaan. Tällöin aineistosta etsitään samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia. Asiat ryhmitellään niin, että samaa ilmiötä kuvaavat asiat ovat yhdessä ryhmässä. Ryhmittelyille luodaan ensin alaluokkia, sitten yläluokkia ja pääluokkia. Näin aineistoa saadaan tiivistettyä, kun asiat ja ilmiöt ovat isompien käsitteiden alla. Kolmannessa vaiheessa aineisto käsitteellistetään eli abstrahoidaan. Tällöin aineistosta muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Tämä vaihe alkaa jo prosessin toisessa vaiheessa. Käsitteitä yhdistellään, jolloin voidaan saada vastaus tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127.)

Aloitin aineistoni analyysin pelkistämällä aineiston. Eli poistin kaiken mielestäni epäoleellisen tiedon pois. Tämä vaihe oli haastava, koska pelkäsin, että jotain olennaista poistuu vahingossa. Tästä syystä kävin aineiston läpi useamman kerran, jotta kaikki oleellinen tieto tulisi varmasti mukaan. Kopioin haastattelusta mielestäni oleelliset lauseet ja kappaleet ja siirsin ne uudelle Word-tiedostolle allekkain. Tässä kohtaa poimimani kohdat aineistosta olivat vielä kirjoitettu sanasta sanaan niin kuin haastateltavat olivat ne sanoneet. Tämän jälkeen aloin vielä pelkistämään alkuperäisilmaisuja uudelle Word-tiedostolle vielä pelkistymäksi muodoksi, jolloin jäljelle jäisi vain oleelliset käsitteet (taulukko 1).

Taulukko 1. Esimerkki aineiston pelkistämisestä.

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetyt ilmaukset
<i>”Se aikuisen malli on tietenkin yks tärkeä, ja sit se keskustelu on se minkä mä nostan sieltä aina ykköseks.”</i>	Aikuisen malli lapselle Keskustelu lasten kanssa
<i>”Et kyl nää pienet varsinkin, ni nää tarvii aikuista tavallaan sanallistamaan niitä asioita.”</i>	Aikuisen sanoittaminen

<i>”Tietenkin jokainen näkee sen kiusaamisen eri tavalla et mitä se on.”</i>	Työntekijöillä eri näkemykset kiusaamisesta
--	---

Pelkistämisen jälkeen ryhmittelin pelkistetyt ilmaukset. Ensin jaoin käsitteitä laajemmiksi ryhmiksi, jotta tarkempi ryhmittely olisi helpompaa. Tämän jälkeen tarkensin vielä ryhmiä, jolloin sain muodostettua yhteensä 36 alaluokkaa (taulukko 2).

Taulukko 2. Esimerkki alaluokan teosta.

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokka
Töniminen	Fyysinen väkivalta
Potkiminen	
Tahallaan satuttaminen	
Lyöminen	
Fyysinen kiusaaminen	

Alaluokkien muodostamisen jälkeen yhdistelin vielä toisiinsa liittyviä alaluokkia keskenään, jolloin sain muodostettua niistä yläluokkia. Yläluokkia muodostui yhteensä 14 (taulukko 3.).

Taulukko 3. Esimerkki alaluokkien yhdistämisestä ja yläluokan muodostamisesta.

Alaluokat	Yläluokka
Ryhmäytyminen	Toimivat keinot kiusaamisen ehkäisyssä
Ryhmän yhteiset säännöt	
Tunnetaitojen harjoittelu	
Leikkikaverien vaihtuminen	

Yläluokat yhdistelin vielä samankaltaisuuksien mukaan. Niistä muodostui neljä pääluokkaa, jotka ovat ”Kiusaamisen ehkäisy”, ”Kiusaamisen määrittely”, ”Yhteinen ymmärrys” sekä ”Aikuisen rooli arjessa” (taulukko 4.). Näistä neljästä pääluokasta muodostui opinnäytetyön tulokset.

Taulukko 4. Kuva pääluokkien muodostumisesta.

Yläluokat	Pääluokat
Ennakoiva työskentely	Kiusaamisen ehkäisy
Toimivat keinot kiusaamisen ehkäisyssä	
Erilaisia kiusaamistapoja	Kiusaamisen määrittely
Kiusaamisen piirteitä	
Väkivalta	
Kiusaamisen johtuminen erilaisista asioista	
Lapsen oma ymmärrys ja vastuu	Yhteinen ymmärrys
Aikuisten yhteinen ymmärrys ja tietous	
Kiusaamisen ymmärtäminen eri tavoin	
Aikuisen tuki arjen tilanteissa	Aikuisen rooli arjessa
Sanoittaminen ja avaaminen	
Aikuisen toiminnan vaikutus	
Erilaisia keinoja puuttua	
Toimintaan puuttuminen	

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi sopi opinnäytetyöni aineiston analyysikeinoksi, koska keskityn työssäni ilmiöiden tarkasteluun työntekijöiden kokemusten perusteella. Aineistonkeruumenetelmänä käytin teemahaastattelua, jolloin aineisoon muodostui jo valmiiksi teemat, joita pystyin hyödyntämään myös analyysissä. Sisällönanalyysin avulla saa keskitettyä ja tiiviimpää tietoa monen henkilön kokemuksista ja tarinoista. Sisällönanalyysi auttoi löytämään, kokoamaan ja nostamaan asioita, jotka nousivat tärkeiksi työntekijöiden keskuudessa.

8 Tulokset

8.1 Kiusaamisen määrittely

Jokaisella haastateltavalla oli jonkinlainen käsitys ja ajatus siitä, mitä kiusaaminen on. Kiusaaminen määriteltiin sellaiseksi toiminnaksi, joka on tahallista, jatkuvaa ja joka aiheuttaa toiselle pahan mielen. Toistuva huono käytös toista kohtaan korostui erityisesti vastauksissa. Osassa haastatteluja tuli kuitenkin ilmi, että kiusaamista on yleisesti hankala määritellä, koska jokaisella on oma subjektiivinen kokemus kiusaamisesta, joka pitää ottaa tosissaan. Joku voi tehdä toiselle kiusaa tarkoittamatta sitä suoraan kiusaamisena, mutta kiusattu itse kokee sen kiusaamisena, jolloin tilanne kuitenkin tulee ottaa tosissaan.

”Mutta joku voi kokea jonkun asian kiusaamisena, vaikka se tekijä ei olisi sitä kiusaamiseksi tarkoittanut. Ja silloin siitä puhutaankin jo taas kiusaamisena.” (H5)

”Kai se on yksilön kokemus sellasesta, et sul on sellanen olo, että sua kiusataan, vaikka toinen ehkä vois sanoa, että se ei oo kiusaamista.” (H6)

Haastatteluissa nousi esiin myös erilaisia kiusaamistapoja. Kiusaamistavoiksi nousi fyysinen sekä henkinen kiusaaminen. Fyysisessä kiusaamisessa korostui erityisesti töniminen, lyöminen ja potkiminen. Henkisessä kiusaamisessa korostui haukkuminen sekä ulkopuolelle jättäminen. Ulkopuolelle jättäminen ja porukasta eristäminen koettiin hyvin tunnistettavana ja osittain myös yleisenä ilmiönä. Ulkopuolelle jättäminen koettiin helpommin kiusaamisena, kuin esimerkiksi töniminen. Tönimistä saatetaan helpommin pitää pienenä kinana tai leikinä, kun taas yhden eristäminen muista selkeämmin kiusaamisena.

”Mutta pahinta on varmaan semmonen eristäminen. Ettei sua oteta mukaan ja että jollain tapaa sulle ei ikään kuin sanota mitään ikävää, mut sulle ei sanota oikein mitään muutakaan. Et tavallaan sellainen eristäminen toisista ja ulkopuolelle jättäminen.” (H6)

”Jos sä jatkuvasti teet jotakin toisel tai jätät ulkopuolelle, niin se on jo kiusaamista.” (H2)

”Ja sit tietenkkin semmonen töniminenki, jos sen tekee pahalla. Jotenkin tuol on paljon sellasta et ihan leikilläänki vaan tönitään.” (H4)

Lähes jokainen haastateltava sanoi, ettei heidän päiväkodissaan oikeastaan ole kiusaamista. Haastattelujen edetessä osa kuitenkin muutti mielensä ja huomasi, että erilaisia yksittäisiä tilanteita kuitenkin välillä tulee. Suurin osa kiusaamistilanteista liittyi leikeissä tapahtuvaan toimintaan. Joku voidaan jättää leikeissä ulkopuolelle, ei haluta leikkiä tiettyjen kavereiden kanssa, määrätään mitä leikeissä tapahtuu tai esimerkiksi aina hitain laitetaan ottamaan muita kiinni. Myös siirtymätilanteet tunnistettiin tilanteiksi, joissa on välillä kiusaamista. Siirtymätilanteiden kiusaaminen liittyi usein siihen, jos paikalla on liikaa lapsia.

”Meil on ainakin paljon sellast et ei oteta leikkiin. Ja sit just on niit tiettyjä lapsia ketä on sillee et niit ei oteta leikkiin ja just ne tetyt lapset ketkä tekee sitä.” (H4)

”No leikkitalanteet on sellasia. Joku jätetään vaik ulkopuolelle tai siel leikeis tulee. Sit tietenkkin siirtymätilanteet on sellasii mis voi tulla. Ja ulkoleikeissä tai -peleissä.” (H2)

Syitä kiusaamisen johtumiseen määriteltiin muutamia. Muun muassa heikot sosiaaliset taidot, itsesäätelyn haasteet tai valta-aseman hyödyntäminen koettiin syiksi siihen, miksi kiusaamista tapahtuu. Heikot sosiaaliset taidot liittyivät esimerkiksi siihen, ettei lapsella ole keinoja pyytää päästä mukaan leikkiin, yritetään väärällä keinolla saada huomioita tai ei yksinkertaisesti ymmärretä, että käyttäydytään huonosti muita kohtaan.

Valta-aseman hyödyntäminen koettiin olevan haaste, jos esimerkiksi isompi lapsi huomaa oman valta-aseman suhteessa pienempäänsä ja hyödyntää sitä. Valta-aseman avulla osa haastateltavista erottivat riidan ja kiusaamisen keskenään. Riitaa määriteltiin niin, että kaksi yhtä vahvaa persoonaa riitelee, jolloin vuorovaikutus on kuitenkin tasavertaista. Jos taas toisella on enemmän valtaa, tulee tilanteesta helpommin kiusaamista, kun valta-aseman omaava voi käyttää tilannetta hyödykseen.

”Joku leikki voi olla. Joku on kauheen voimakastahtoinen ja saa tahtonsa läpi. Mun mielestä sekin on osanlaista kiusaamista et se ei oo ainakaan sujuvaa leikkimistä.” (H3)

”Se on juuri se, joka on huomannut, että minä voin tällä omalla valta-asemallani niinku määrätä, jos haluan, mitä leikeissä tapahtuu. Ja jos se on toistuvaa ja tarkoituksellista niin se on aika kurjaa.” (H5)

Lasten eri rooleja kiusaamistilanteissa tunnistettiin hyvin vähän. Jokainen haastateltava tunnsti vahvimmin kiusaajan, johon yhdistettiin myös yleensä kiusaajan käyttämä valta-asema ja ”pomon” rooli. Haastateltavien mielestä kiusaamistilanteissa on yleensä se yksi vahva persoona, joka käyttää tilannettaan hyväksi kiusaamalla muita. Osa haastateltavista nimesi kiusaajan lisäksi lapset, jotka lähtevät kiusaajan mukana kiusaamaan, mutta ei itse aloittaisi kiusaamista. Myös sivustaseuraajat nimettiin. Haastatteluissa kerrottiin, että sivustaseuraajat ovat niitä lapsia, jotka tietävät, että kiusaamista tapahtuu, mutta yleensä eivät uskalla puuttua siihen tai kertoa siitä aikuiselle.

8.2 Yhteinen ymmärrys

Haastatteluissa tuli ilmi, että sekä lasten että aikuisten yhteinen tietämys ja ymmärrys kiusaamisesta yleisesti sekä sen puuttumisesta ja ehkäisystä on hieman heikkoa ja puutteellista. Jokaisella on omanlainen näkemys kiusaamisesta tai sen puuttumisesta ja ehkäisystä. Yhteinen näkemys ja ymmärrys puuttuu, joka voi aiheuttaa haasteita arjen eri tilanteissa.

Lapset voivat kokea kiusaamisen eri tavoin ja kuitenkin jokaisella on oma henkilökohtainen näkemys ja kokemus siitä, että on kiusattu. Kaikki eivät pidä kaikkea huonoa käytöstä itseään kohtaan kiusaamisena, kun taas jotkut lapset kokevat jokaisen häneen kohdistuvan negatiivisen teon kiusaamisena. Kaikki ei myöskään tarkoita omia huonoja tekojaan toisia kohtaan kiusaamisena. Tällaiset tilanteet ovat hankalia sekä lasten välisten suhteiden kannalta että työntekijöiden puuttumisen kannalta.

Osa haastateltavista kertoi, että lasten kanssa keskustellaan kyllä kiusaamisesta, mutta kuitenkin jokainen ymmärtää sen omalla tavallaan. Osa haastateltavista taas kertoi, että kun keskustellaan kiusaamisesta, keskustellaan yleensä tunteista, säännöistä ja yhteisistä sopimuksista ennemmin kuin suoraan kiusaamisesta. Suurin osa haastateltavista koki, ettei ryhmässä ole ollut tilanteista, jolloin olisi tarvinnut keskustella suoraan kiusaamisesta, vaan keskustelu liittyy yleensä nimenomaan tunteisiin tai sääntöihin.

”Et kiusaamisesta kyllä puhutaan joo, mut sit se, et miten ihmiset sen ymmärtää. Ku aikuisetkin ymmärtää sen eri tavalla. Et mihin kannattaa puuttua ja mihin ei kannata. Et ehkä se ois semmonen mihin saisit tukea enemmän.” (H1)

”Tunnetaidoist tieks. Totta kai on kivaa, kun joku ottaa leikkiin ja tällast. Et sitä tulee sitä kautta et vältetään kiusaamista mut muuten ei oo tarvinnu. (H3)

”Kyl ne aika hyvin tietää, mut ei me olla siit paljoo puhuttu muuta ku sit just niitten sääntöjen kautta. Ku me tehtiin ne.” (H4)

Haastatteluissa tuli ilmi, että tärkeänä pidetään sitä, että lapset ymmärtäisivät omat toimintansa suhteessa muihin ihmisiin. Lapsien tulisi ymmärtää miten omat teot vaikuttavat toisiin ja miltä toisesta tuntuu, kun häntä kohdellaan tietyllä tavalla. Haastateltavat kertoivat, että lapsien tulee itse kertoa, mitä teki väärin ja miten tilanteessa olisi pitänyt toimia. Näin lapsi ymmärtää varmasti, mikä oli väärä teko ja mikä olisi oikein. Lapsien tulee sanoittaa omaa tekemistään aikuisille ja toisille lapsille. Näin lapselle tulee myös vastuu omista teoistaan.

Osa haastateltavista kertoi, että he pitävät tärkeänä lapsen omaa vastuuta tilanteista ja niiden selvittämisestä. Lasten tulee itse ottaa vastuuta tilanteiden selvittämisestä ja sopimisesta. Aikuiset kannustavat lapsia itse sopimaan ristiriitoja ja vasta, jos sopiminen ei onnistu, hakea aikuinen apuun. Myös muissa tilanteissa lasten oma vastuu ja ymmärrys ovat joidenkin haastateltavien mielestä tärkeä keino ehkäistä kiusaamista. Esimerkiksi tunnetaitoja harjoiteltaessa lasten tulee itse pohtia ja sanoittaa tilanteita ja tunteita, eikä aikuiset anna suorita vastauksia

tilanteisiin. Näin lapset joutuvat itse pohtimaan, miltä jokin tuntuu, mikä on oikein ja väärin ja mitä kannattaa tai ei kannata tehdä.

Myös aikuisten välinen yhteisymmärrys koettiin puutteelliseksi. Suurimmassa osassa haastatteluja puheeksi nousi se, että aikuisilla on eri näkemyksiä siitä, mihin tilanteisiin tulisi puuttua ja mihin ei. Haastateltavat kokivat tärkeänä, että heillä olisi yhteiset näkemykset ja toimintatavat muiden työntekijöiden kanssa. Työntekijöillä on eri näkemyksiä siitä, mitä kiusaaminen on, sekä siitä, miten siihen tulisi puuttua. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, ettei teorian tietoa kiusaamisesta tarvitse, vaan ongelmana on nimenomaan yhteinen ymmärrys sen määrittelystä. Jokainen tietää jollain tavalla sen, mitä kiusaaminen tarkoittaa, mutta työntekijöiden yhteinen määritelmä aiheesta puuttuu, joka voi aiheuttaa epäselvyyksiä sekä aikuisten että lasten välille.

”No varmaan tärkeä on se, et aikuiset on samoilla linjoilla. Tai et yks ei vedä tohon suuntaan ja toinen tänne, vaan et on yhteiset pelisäännöt aikuisillakin. Niin sit se tulee myös sinne lasten kuvioon mukaan, et jos aikuiset on yksimielisiä ja vetää yhtä köyttä niin kyl se näkyy sitten siinä koko ilmapiirissä.” (H1)

”Varmaan siis on tosi kirjavat kuitenkin ne käytännöt, et jokainen tekee tätä työtä niin persoonallaan et mä en usko et on mitään yhtä ja yleistä toimintatapaa et varmaan jokainen tekee vähän eri tavalla.” (H6)

Osa haastateltavista taas toivoi lisätietoa kiusaamisesta. Lisätietoa toivottiin erityisesti kiusaamisen puuttumis- ja ehkäisymenetelmistä. Haastatteluissa korostui se, miten tärkeää olisi, että aikuisilla olisi yhteiset pelisäännöt ja toimintatavat kaikessa toiminnassa, ja näin ollen lisätietoa olisi hyvä saada.

8.3 Kiusaamisen ehkäisy

Kiusaamisen ehkäisy oli jokaiselle haastateltavalle tullut tutuksi päiväkodin arjessa. Aluksi kysyttäessä erilaisista ehkäisykeinoista ja -menetelmistä, ei osa osannut sanoa suoraan mitään, mutta keskustelujen edetessä he huomasivat, että kiusaamisen ehkäisyyn liittyy paljon erilaisia asioita, joita arjessa tehdään.

Kiusaamisen ehkäisyn menetelmiksi nousivat keskusteluissa tunnetaitojen harjoittelu, ryhmän säännöt, ryhmäytyminen, aikuisen havainnointi, ennakointi sekä erilaisten työkalujen hyödyntäminen.

Tunnetaitojen harjoittelu koettiin tärkeäksi menetelmäksi päiväkodin jokapäiväisessä arjessa. Haastatteluissa tuli ilmi, että tunteista pyritään puhumaan jatkuvasti erilaisissa tilanteissa, kuten aamupiireissä, yleisissä jutteluhetkissä tai ristiriitatilanteissa. Lapsien kanssa käydään läpi erilaisia tunteita, miten ne ilmenevät ja miten tunteita käsitellään. Lasten kanssa jutellaan siitä, miltä lapselta itsestä tuntuisi erilaiset tilanteet. Päiväkodissa kaikki tunteet ovat sallittuja, mutta aikuisten tehtävänä on auttaa ja tukea tunteiden käsittelyssä ja hallinnassa. Myös lapsen itsesäätelyn tukeminen tuli ilmi osan haastateltavien kanssa. Joillakin lapsilla saattaa olla haasteita itsesäätelyn kanssa, jonka vuoksi aikuisen tulisi ennakoida tilanteita ja tukea lasta kaikissa tilanteissa, kuten esimerkiksi siinä, miten kohdellaan kavereita.

”Niist tunteist puhutaan ja sanotetaan sitä hommaa. Et kaikki tunteet on sallittuja, mut miten niit sit käytetään ja mitä silloin saa tehdä.” (H2)

”Aamupiiris esimerkiks ois hyvä tilanne, et voidaan jutella sit niist tunteista ja että mikä tuntuu pahalta ja et miks meil on hyvä olla tääl yhdessä, tai mikä auttaa siihen et meil on hyvä olla tääl yhdessä.” (H1)

”Et monen lapsen itsesäätely ei aina toimi niin hyvin et tarvii aikuisen apua semmosis jutuis, et miten kohdellaan kaveria.” (H5)

Toisena tärkeänä kiusaamisen ehkäisyn menetelmänä haastatteluissa nousi ryhmän säännöt. Lähes jokaisen haastateltavan kanssa ryhmän säännöt nousivat keskusteluun, kun keskustelimme siitä, miten kiusaamista voidaan ehkäistä. Ryhmän säännöt tehdään yhdessä lasten kanssa, jolloin jokainen lapsi ymmärtää säännöt varmasti ja myös sitoutuu noudattamaan niitä. Haastatteluissa tuli ilmi, että säännöt ovat hyvä ja tärkeä keino keskustella erilaisista asioista kuten esimerkiksi kiusaamisesta. Sääntöihin on kirjattu erilaisia toimintaohjeita arkeen, kuten ei saa lyödä, ei saa jättää ketään ulkopuolelle, pitää leikkiä kavereiden kanssa ja kaikilla pitää olla turvallista. Sääntöihin palataan tarpeen mukaan,

jolloin voidaan muistuttaa siitä, miten kaikilla olisi päiväkodissa mukava ja turvallinen olla.

Ryhmäytyminen nostettiin myös tärkeäksi menetelmäksi päiväkodissa. Haastatteluisissa kerrottiin, miten erityisesti toimintakausien alkaessa syksyisin, ryhmän ryhmäytymiseen ja me-hengen luomiseen tulee nähdä paljon aikaa ja vaivaa. Kun ryhmässä ollaan ryhmäytytty hyvin ja kaikki ryhmän jäsenet kokevat kuuluvansa osaksi ryhmää, on ryhmän me-henki ja ilmapiiri sellainen, ettei kiusaamiselle jää tilaa. Haastatteluisissa kerrottiin ryhmäytymisen keinoiksi esimerkiksi huolehtimisen siitä, että leikkikaverit vaihtuvat säännöllisesti, eikä samat lapset leiki aina keskenään. Tällaista kaverien vaihtamista on suoritettu esimerkiksi arpomalla senhetkinen leikkikaveri. Kun lapset ovat tutustuneet kaikkiin ryhmän lapsiin ja leikkineet heidän kanssaan, pääsevät he helpommin myöhemminkin mukaan leikkeihin, jolloin kukaan ei jäisi yksin.

”Ehkä just enemmän sitä et ne lapset leikkis eri lasten kanssa. Sit ne pääsis ehkä myöhemmin helposti mukaan siihen toiseen leikkiin kun sit ne tuntee toisiaan jo paremmin. ” (H4)

”Täytyy tehdä syksyllä paljon työtä siihen et me tullaan semmoseks meidän ryhmäksi. Ja ikään kun markkinoidaan semmonen, et täs ryhmäs ollaan kavereita ja autetaan toisia. ” (H6)

”Ja olen myöskin sanonut, et kaikkien kans ei tarvitse olla yhtä hyvä kaveri mutta meidän pitää tulla toimeen kaikkien kanssa. Tehdä yhteistyötä, kun ollaan niinku yksi ryhmä ja tiimi. ” (H2)

Osa haastateltavista kertoi, että lasten aktiivinen tarkkaileminen ja havainnointi ovat tärkeä osa päiväkodin työntekijöiden arkea. Lapsia havainnoimalla pystytään näkemään lasten välisiä suhteita, miten he käyttäytyvät toisiaan kohtaan ja yleisesti kaikkea toimintaa mitä päivän aikana tapahtuu. Havainnoidessa leikkejä ja touhuja pystytään ennakoimaan erilaisissa tilanteissa ja puuttumaan varhain mahdollisiin ristiriitatilanteisiin.

Ennakointi koettiin työtavaksi, jota aikuiset tekevät koko ajan työskennellessään lasten kanssa. Työntekijät tarkkailevat ja havainnoivat jatkuvasti kaikkea lasten toimintaa ja sitä kautta havaitsevat, jos jotain on alkamassa tapahtua.

Ennakointia tehdään esimerkiksi siinä, missä järjestyksessä lähdetään pukemaan, kuka istuu kenenkin vieressä ruokailussa, tai millaisissa porukoissa leikitään. Haastateltavat kertoivat, että työntekijänä on tärkeää osata nähdä ja aavistaa, mitä seuraavassa hetkessä tulisi tapahtumaan. Näin pystytään helposti estämään tilanteet, ennen kuin ne ovat edes tapahtunut.

”Kyl mä pyrin et mä olen sitten silmät auki, kun mä olen siellä töissä. Siis sillä tavalla et mä tarkkailen sitä lasten touhua ja tekemistä. Ja sit ku mä nään, et jotakin kohdellaan väärin tai tulee sellainen tilanne mihin aikuisen on nyt hyvä puuttua, ni kyl mä puutun.” (H1)

”Kyl sä ihan hirveesti luet sitä lapsiryhmää, ihan vaan kaukaa. Et sä tiedät mitä tapahtuu. Ja sit sä puutut ennen kun on mitään.” (H3)

Haastatteluissa nimettiin myös erilaisten työkalujen hyödyntäminen kiusaamisen ehkäisyssä ja puuttumisessa. Työkaluina mainittiin esimerkiksi miniversomenetelmän hyödyntäminen. Osa päiväkodin työntekijöistä on koulutettu käyttämään miniversoa, mutta ei kaikkia. Haastateltavat kertoivat, että he ovat ottaneet piirteitä miniversomenetelmästä, mutta eivät käytä sitä täsmällisesti niin kuin pitäisi.

Muina hyödyllisinä työkaluina nimettiin kirjat, kuvat ja positiivinen pedagogiikka. Haastatteluissa kerrottiin, että työntekijät käyttävät kirjoja apuna erilaisten asioiden ja tilanteiden käsittelyssä. Kirjoja on luettu esimerkiksi erilaisiin tunteisiin tai suoraan kiusaamiseen liittyen. Myös kuvia hyödynnetään arjessa. Kuvien avulla lapset voivat esimerkiksi kertoa, mitä on tapahtunut tai miltä itsestä tuntuu tiettyissä tilanteissa. Kuvien kerrottiin olevan hyvä menetelmä etenkin nuoremmilla lapsilla.

Positiivinen pedagogiikka nousi myös hyvänä työvälineenä kiusaamisen ehkäisyssä. Positiivista pedagogiikkaa hyödynnetään osana päiväkodin arkea. Haastatteluissa kerrottiin, miten heillä on pyrkimyksenä keskittyä ja huomioida lapsen hyvä käytös, enemmän kuin huono käytös. Hyvän, toimivan käytöksen huomioiminen ja kehuminen kerrottiin lisäävän hyvää käytöstä kaikilla lapsilla ja sitä kautta ehkäistä huonoa käytöstä ja kiusaamista.

8.4 Aikuisen rooli arjessa

Aikuisen rooli päiväkodin arjessa nousi haastatteluissa hyvin keskeiseen asemaan. Aikuisella on merkittävä rooli niin päivittäisissä toiminnoissa kuin lasten välisissä suhteissa. Jokaisessa haastattelussa nousi esiin aikuisen merkitys päiväkodin arjessa ja kiusaamisen ehkäisyssä sekä sen puuttumisessa.

Haastatteluissa tuli ilmi, että haastateltavat pitävät aikuisen mallia tärkeänä osana lasten harjoittelussa erilaisia taitoja, kuten tunnetaitoja, itsesäätelyä ja vuorovaikutustaitoja. Lapset seuraavat jatkuvasti sitä, miten aikuiset toimivat erilaisissa tilanteissa sekä miten aikuiset puhuvat muille lapsille sekä aikuisille. Haastatteluissa mietittiin, että aikuisen tulisi pohtia jatkuvasti omaa käyttäytymistään ja toimintaansa suhteessa muihin ihmisiin.

Haastateltavat kertoivat, että aikuisten toiminta voi vaikuttaa kiusaamiseen. Aikuisen toiminta voi vaikuttaa joko positiivisesti, jolloin kiusaaminen loppuu, tai negatiivisesti, jolloin pahimmassa tapauksessa kiusaamisen annetaan jatkua tai se jopa pahenee. Aikuinen voi esimerkiksi vähätellä kiusaamistilannetta tai kiusatun kokemusta tulla kiusatuksi tai katsoa läpi sormien tilanteita. Kaikki haastateltavat, joiden kanssa keskustelimme mahdollisesta sormien läpi katsomisesta ja kiusaamisen sallimisesta sanoivat, ettei ainakaan omasta mielestään ole huomannut sellaista toimintaa oman ryhmän aikuisilla. Kuitenkin haastateltavat tiedostivat ja kertoivat, että sellaista voi tapahtua.

”No tietenkin aikuiset toimii myös mallina. Aikuiset nyt harvemmin tääl toisiaan tönii mutta myös se, et miten puhun toisille. Se on aika tärkeä malli. ” (H5)

”Et miten sitä kiusaamista vois ehkäistä niin et ei lähetä siihen, et aikuiset vähättelee tai katsoo läpi sormien. Tai mikä aikuisen toiminta voi lisätä sitä kiusaamista, mikä sitä vähentää. Koska kyllä silläkin on vaikutusta. ” (H2)

Aikuisen avun ja tuen tarve kaikessa toiminnassa nousi myös tärkeäksi aiheeksi haastatteluissa. Lapset tarvitsevat aikuisen apua ja tukea kaikessa toiminnassa päiväkodin arjessa. Perustoimintojen lisäksi tukea tarvitaan haastattelujen

mukaan esimerkiksi leikeissä, kaveritaidoissa, vuorovaikutustaidoissa, tunnetaidoissa, ristiriitatilanteissa ja yleisesti kaikessa toiminnassa. Esimerkiksi aikuisen rooli lasten leikeissä on tärkeää. Jos esimerkiksi joidenkin lasten välille syntyy usein ristiriitatilanteita tai leikkiminen ei muuten onnistu yhdessä, voi aikuinen mennä leikkiin mukaan tukemaan leikin onnistumista ja lasten vuorovaikutussuhteita.

Aikuisen tehtävänä on ohjata lapsia leikkimään kaikkien lasten kanssa ja huolehtia siitä, että kaikki lapset pääsevät myös leikkeihin mukaan. Haastatteluissa tuli ilmi aikuisen merkitys kaverisuhteiden luomisessa sekä niiden ylläpitämisessä. Alussa ryhmän ryhmäytyminen on tärkeää, mutta pitää myös huolehtia, että me-henki pysyy myös jatkossa hyvänä ja että kaikilla lapsilla on ryhmässä leikkikavereita eikä kukaan jää yksin. Aikuisen avulla lapset voivat helpommin löytää sellaisia leikkikavereita, joiden kanssa ei normaalisti välttämättä leikkisi.

Aikuisen apua tarvitaan haastattelujen mukaan myös paljon lasten välien selvityksissä. Lapsia rohkaistaan ja kannustetaan selvittämään tilanteita myös keskenään, mutta tarvittaessa voi aina hakea aikuisen auttamaan. Haastatteluissa kerrottiin, että aikuisen tehtävä on mennä ohjaamaan tilanteiden selvittämistä. Tilanteiden selvittämisessä aikuisen roolin tulisi olla puolueeton osapuoli, joka kuuntelee kaikkien versiot tapahtumista ja auttaa selvittämään tilanne syyttämättä ketään. Tilanteiden selvittämisessä aikuisen tulisi olla auttamassa sovitteluun, mutta ei kertoa suoria ratkaisuja ja vastauksia lapsille.

Haastatteluiden mukaan aikuisen tehtävänä on avata ja sanoittaa lapsille erilaisia tilanteita, tapahtumia ja tunteita. Lapset eivät välttämättä ymmärrä, että jokin tilanne voi tuntua toiselta pahalta tai lapsi ei osaa kertoa omista ajatuksistaan tai tuntemuksistaan, jolloin tarvitaan aikuista sanoittamaan tilannetta. Näin lapset saavat paremman ymmärryksen omista teoistaan ja omista ja muiden tunteista. Asioiden sanoittaminen ja avaaminen koettiin tärkeäksi kaikkien lasten kanssa, mutta erityisen tärkeäksi pienempien lasten kanssa, jotka eivät välttämättä itse ymmärrä tekevänsä väärin.

Haastatteluissa kerrottiin, että lasten ristiriitatilanteissa aikuisen tehtävänä on selvittää, oliko tilanne kiusaamista ja avata kiusaaminen myös lapsille. Haastatteluissa kerrottiin, että aikuisten tulee avata ja määritellä kiusaaminen lapsille ja puhua asioista niiden oikeilla nimillä niin, että lapset varmasti ymmärtävät.

Lapsen tasolla keskustelu nousi myös hyvin tärkeäksi asiaksi haastatteluissa. Haastatteluissa korostettiin, miten tärkeää on keskustella kaikista asioista avoimesti lasten kanssa niin, että he myös ymmärtävät keskusteltavat asiat. Tilanteiden selvittäminen ja niistä keskustelu lasten kanssa niin, että he varmasti ymmärtävät tilanteen nousi lähes jokaiselta haastateltavalta keinoksi ehkäistä ja puuttua kiusaamiseen. Haastatteluissa kerrottiin, että välillä saatetaan tietyissä tilanteissa jutella myös koko lapsiryhmän kanssa. Ryhmän kanssa keskusteltaessa ei kerrota yksittäisiä tilanteita tai lasten nimiä, vaan keskustellaan yleisellä tasolla niin että kaikki kuitenkin ymmärtävät sen.

”Keskustelu ja juttelu on äärettömän tärkeää. Ja nimenomaan se lapsen tasolla keskustelu. Et kyllähän me aikuiset voidaan tääl keskenämme puhuu sellast kapulakieltä mut et lasten kanssa.” (H5)

”Kerrast peli poikki ja sit keskustellaan ja tietenkkin jos on semmost mikä on kohdistunut muutamaan niin sit yleisesti myös sen koko ryhmän kanssa, vaikka ei siin sit enää osotella et sä olit sanonu tolle, mut yleisesti koko ryhmän kanssa. ” (H3)

Yksi aikuisen tärkeä tehtävä haastatteluiden mukaan on puuttua kaikkeen huoneen käytökseen ja mahdollisiin tuleviin tilanteisiin heti, kun sellaisen havainnoi. Haastatteluiden mukaan puuttuminen on jokaisen päiväkodin aikuisen tehtävä riippumatta siitä, kenestä lapsesta on kyse ja missä ryhmässä lapsi on, vaan ensimmäinen aikuinen joka tilanteen huomaa, puuttuu siihen välittömästi. Puuttumisen syy tulisi haastateltavien mukaan avata lapsille sekä myös mahdollisesti aikuisille, jotta kaikilla olisi yhteinen ymmärrys siitä, mitä tapahtuu ja miksi.

Tilanteisiin sanallinen puuttuminen nimettiin tärkeimmäksi keinoksi puuttua. Haastateltavat kertoivat, että fyysistä puuttumista tilanteisiin joutuu tekemään vain hyvin harvoin. Yleisesti sanallinen puuttuminen tilanteisiin ja niistä keskustelu on ollut riittäviä keinoja puuttua. Haastatteluissa korostettiin varhaisen

puuttumisen tärkeyttä, eli puututaan jo pieniinkin tilanteisiin ja tekoihin, jolloin tilanne ei edes pääse kärjistymään tai pahenemaan. Esimerkiksi pieni leikkimielinen töniminen pyritään lopettamaan heti, ettei tilanne kärjisty ja muutu tappe-
luksi.

Haastateltavat kertoivat, että tilanteisiin pystytään puuttumaan erilaisin keinoin. Esimerkiksi jos leikeissä tulee ongelmia, voidaan leikit siirtää aikuisen lähelle, jolloin aikuinen pystyy helposti tarkkailemaan ja puuttumaan ongelmatilanteisiin. Jos taas kiusaamistilanne on käynnissä, voidaan ohjata lapsi muualle rauhoittumaan yhdessä aikuisen kanssa. Lapsi voidaan myös ohjata menemään leikkimään muualle tai keksiä muuta tekemistä, jos tiettyjen lasten kanssa tai tietyissä leikeissä syntyy aina ongelmia.

Haastateltavat kertoivat, että kaikkiin tilanteisiin puututaan välittömästi, eikä huonolle käytökselle anneta heidän päiväkodissaan tilaa, jolloin jokaisella lapsella ja aikuisella on turvallista olla. Päiväkodin jokainen työntekijä puuttuu aktiivisesti ja varhain erilaisiin ongelmatilanteisiin. Aikuisten aktiivinen rooli päiväkodin arjessa on osan haastateltavien mukaan syy siihen, miksi heidän päiväkodissaan on niin vähän kiusaamista.

9 Johtopäätökset

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sanotaan, että varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee tunnistaa kiusaaminen, puuttua siihen sekä ehkäistä sitä (Ahonen 2017a, 106). Tämän opinnäytetyön tehtävänä olikin selvittää, millainen ilmiö kiusaaminen on päiväkodissa, miten päiväkodin työntekijät tunnistavat kiusaamisen sekä millaisia kiusaamisen ehkäisykeinoja työntekijöillä on.

Opinnäytetyötä varten haastateltiin kuutta päiväkodin työntekijää. Päiväkoti oli pieni, joten kuuden työntekijän vastauksilla saatiin jo hyvä otos koko päiväkodin työntekijöiden ajatuksista ja mielipiteistä. Kokonaisuudessaan siis saatiin hyvin

vastauksia siihen, millaista kiusaaminen on päiväkodissa, miten työntekijät tunnistavat sen sekä millaisia ehkäisykeinoja heillä on.

Kiusaamista on hyvin hankala määritellä, koska jokaisella on oma subjektiivinen kokemus kiusatuksi tulemisesta. Yleisesti kuitenkin kiusaamisesta puhutaan silloin, kun teot ovat tietoisia, toistuvia sekä niihin liittyy vallankäyttöä tai vallan epätasapainoa. (Haapsalo ym. 2020, 11.) Haastatteluissa tuli ilmi, että kiusaamisesta voidaan olla hyvinkin eri mieltä. Sekä lapsilla että aikuisilla on omanlainen kokemus ja näkemys kiusaamisesta. Jokaisella on jonkinlainen käsitys siitä, mitä kiusaaminen on, mutta yleisesti yhteinen määritelmä siitä puuttuu. Haastatteluissa kiusaamista määriteltiin tahalliseksi ja toistuvaksi toista henkilöä loukkaavaksi teoksi, johon myös usein liittyi vallankäyttö.

Kiusaamistavoista ulkopuolelle jättäminen koettiin suhteellisen yleiseksi kiusaamistavaksi. Ulkopuolelle jättäminen ja muusta porukasta eristäminen koettiin myös helposti tunnistettavaksi ilmiöksi toisin kuin aikaisemmin on todettu. Teoriatiedossa on kerrottu, että aikuisen voi olla hankalaa huomata kaikkea kiusaamista. Etenkin psyykkinen kiusaaminen voi jäädä helposti huomaamatta. (Laine 2002, 24.) Näiltä osin haastateltavien kokemukset olivat hieman eriäviä muiden aiheesta tutkineiden kokemusten kanssa.

Haastateltavien mielestä suurin osa heidän päiväkodissaan tapahtuvasta kiusaamisesta tapahtuu leikeissä tai siirtymätilanteissa. Siirtymätilanteissa kiusaaminen liittyy yleensä siihen, jos samassa paikassa on kerralla liikaa lapsia. Leikeissä tapahtuvat kiusaamistilanteet liittyvät siihen, että joku voidaan jättää ulkopuolelle, määrätään leikkien tapahtumat tai ei haluta leikkiä tiettyjen kavereiden kanssa. Tällainen torjutuksi tuleminen vaikuttaa lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen. Muiden torjunta voi aiheuttaa lapselle myös negatiivisia ajatuksia muista lapsista, joka osaltaan lisää torjutuksi tulemistä. (Repo 2013, 125–127.)

Aikuisilla tulisi olla yhteneväiset toimintamallit ja ajatukset kaikessa toiminnassa. Aikusten eriävät näkemykset voivat vaikuttaa vahvasti lasten turvallisuuden tunteeseen. (Cantell 2010, 111–113.) Haastatteluissa tuli ilmi, että työntekijöillä voi olla eri näkemykset siitä, mitä kiusaaminen on, sekä siitä, mihin tilanteisiin

puututaan ja miten. Kuitenkin siitä, tarvitseeko työntekijät lisätietoa, oltiin hie-
man eri mieltä. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, ettei lisää teorian tietoa tarvita,
kun taas osa oli sitä mieltä, että lisätieto olisi tarpeen. Suurin osan haastatelta-
vista oli sitä mieltä, että heidän päiväkodissaan kiusaamista tapahtuu hyvin vä-
hän. Siksi tietoa ei heidän mielestään välttämättä niin paljon tarvitse tällä het-
kellä. Yleisesti haastateltavat olivat kuitenkin sitä mieltä, että yhteinen ymmärrys
ja yhtenevät toimintatavat olisivat tarpeen ja siihen kaivattiin tukea.

Kiusaamisen ehkäisyn menetelmiä haastateltavat löysivät useita. Aluksi mene-
telmien miettiminen saatettiin kokea haasteelliseksi, koska ajateltiin, että puhu-
taan erillisistä, irrallisista menetelmistä pelkästään kiusaamisen ehkäisyyn. Kui-
tenkin lopulta jokainen haastateltava löysi useita erilaisia keinoja, joilla itse eh-
käisee kiusaamisen syntymistä. Kiusaamisen ehkäisyssä tärkeää olisi, että sii-
hen pyritään jo, ennen kuin kiusaamista on tapahtunut. Ei pidä odottaa, että ryh-
mässä kiusataan, ennen kuin aletaan miettiä kiusaamisen ehkäisyn keinoja.
Kiusaamisen ehkäisyn tavoitteena tulisi olla, ettei kiusaamista olisi ollenkaan,
eikä sitä pääsisi missään vaiheessa syntymäänkään. (Kirves & Stoor-Grenner
2010b, 10.)

Tuloksista voi päätellä, että tärkeitä keinoja kiusaamisen ehkäisyyn koettiin ole-
van tunnetaitojen harjoittelu, ryhmän säännöt, ryhmäytyminen, aikuisen havain-
nointi, ennakointi sekä erilaisten työkalujen hyödyntäminen. Kaikki nämä edellä
mainitut keinot on koettu myös aiemmissa tutkimuksissa ja teorian tiedossa hy-
viksi menetelmiksi ja keinoiksi ehkäistä kiusaamista. Esimerkiksi tunnetaidot ja
itsesäätelytaidot ovat sellaisia taitoja, jotka osaltaan vaikuttavat siihen, ettei kiu-
saamista syntyisi. Näiden taitojen tukemisessa aikuisilla on tärkeä rooli. Aikui-
sen tehtävänä on opettaa ja ohjata lapsia käsittelemään, hallitsemaan ja säätä-
mään omia tunteitaan. (Repo 2013, 19–20.)

Aikuisen roolin merkitys kiusaamisen ehkäisyssä ja puuttumisessa nousi tärke-
äksi aiheeksi jokaisessa haastattelussa. Haastatteluissa korostui aikuisen tuki ja
ohjaus jokaisessa tilanteessa, jossa lapset ovat. Lapset tarvitsevat tukea niin
päivittäisissä toiminnoissa, vuorovaikutustaidoissa, tunnetaidoissa, kaveritai-
doissa, leikeissä ja oikeastaan kaikessa, mitä päiväkodissa tapahtuu.

Haastatteluissa nousi esiin myös aikuisen vastuu kiusaamistilanteissa. Aikuinen voi omalla toiminnallaan lisätä tai vähentää kiusaamista, joten aikuisen on oltava tarkkana siitä, miten toimii erilaisissa tilanteissa. Aikuisen asenne kiusaamiseen voi vaikuttaa paljon sen ilmenemiseen. Jos aikuinen on tilanteessa hiljainen hyväksyjä tai katsoo sormien läpi tilanteita, voi kiusaaminen helpommin lisääntyä. Jos taas aikuinen ei hyväksy minkäänlaista kiusaamista, lähtee siihen harvemmin muut lapset mukaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018, 69.)

Kokonaisuudessaan opinnäytetyön tavoitteet täytettiin. Jokaisella haastateltavalla oli käsitys siitä, mitä kiusaaminen on sekä millaista kiusaaminen on päiväkodissa. Vastauksissa todettiin, että heidän päiväkodissaan kiusaamista esiintyy suhteellisen vähän, mikä on tietenkin positiivinen huomio sekä työntekijöille, päiväkodin johdolle, että lasten vanhemmille. Jokaisella haastateltavalla oli myös ajatuksia siitä, miten voi omalla toiminnallaan ehkäistä kiusaamisen syntymistä päiväkodissa. Haastattelut laittoivat jokaisen miettimään ja refleктоimaan omia työskentelytapojaan, jotka saattoivat lisätä työskentelyä kiusaamisen ehkäisyn edistämiseksi.

10 Pohdinta

10.1 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen tulee panostaa koko työskentelyprosessin ajan. Tärkein luotettavuuden kriteeri työskentelyssä on tutkimuksen tekijä itse. Tekijän rehellisyys on ratkaisevassa asemassa, koska luotettavuutta arvioitaessa arvioidaan tutkimuksen tekijän tekoja, valintoja sekä ratkaisuja. (Vilkkä 2021, Luku 7.) Mitä tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin työn eri vaiheita avataan, sitä helpompaa luotettavuuden arviointi on (Aaltio & Puusa 2020, 181). Tutkimuksen tekijän tulee olla koko työskentelyprosessissa avoin, rehellinen sekä vastuullinen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6).

Muiden tekstejä käyttäessä tulee huomioida, että niihin on viitattu oikein ja asianmukaisesti, jotta lukijalle tulee helposti ilmi, kenen tekstistä on milloinkin kyse (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Pysin työskentelemään koko opinäytetyöprosessin ajan hyvin läpinäkyvästi, hyvät tieteelliset käytännöt huomioiden. Avasin jokaisen työskentelyni vaiheen sekä teorian että käytännön kautta, jotta lukijat ymmärtävät omat menetelmälliset valintani ja ratkaisuni. Tietolähteet olen valinnut tarkkaan ja harkitusti huomioiden lähteiden luotettavuuden sekä ajantasaisuuden. Olen huomionut, että lähdeviittaukset on tehty oikein ja kunnolla.

Eriyistä tarkkuutta käytin kaikessa yhteistyössä toimeksiantajani sekä heidän kauttaan saatujen haastateltavien kanssa. Heti opinäytetyönsuunnitelman hyväksymisen jälkeen syksyllä 2021 allekirjoitimme toimeksiantosopimuksen sekä tutkimusluvut. Luvat myönsi toimeksiantajani kaupungin varhaiskasvatuksen johtaja. Vasta lupien myöntämisen jälkeen sovin yhteyshenkilön kanssa tarkemmin haastatteluista, niiden ajankohdasta, aikatauluista ja sijainnista. Yhteyshenkilön kanssa sovimme kaksi haastattelupäivää, jotka sopivat hyvin molempien aikatauluihin, ja jolloin uskottiin, että mahdollisimman moni pääsee osallistumaan haastatteluihin. Kirjoitin saatekirjeen päiväkotiin, jonka yhteyshenkilö huolehti niin, että työntekijät huomaavat ja lukevat sen. Saatekirjeessä olevasta aikataulusta jokainen halukas työntekijä sai varata itselleen sopivan ajan. Kun ajat olivat varattu, laittoi yhteyshenkilöni niistä tiedon minulle.

Haastattelut toteutettiin toimeksiantajan päiväkodissa, josta haastatteluille varattiin rauhallinen tila, jossa haastattelut suoritettiin. Rauhallinen tila takasi sen, että haastateltavat pystyivät rauhassa keskittymään itse haastatteluun ja he pystyivät puhumaan rauhassa ja vapaasti. Ennen haastatteluja varmistin vielä haastateltavien vapaaehtoisuuden sekä korostin nimettömyyttä kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Varmistin myös ennen jokaista haastattelua, että saan nauhoittaa haastattelut. Haastattelut nauhoitin, jotta pystyin haastattelutilanteessa keskittymään itse haastatteluun, enkä muistiinpanojen kirjoittamiseen. Nauhoittaminen myös helpotti tulevaa analysointia, kun haastatteluun pystyi tarvittaessa palaamaan. Kaikki haastateltavat suostuivat nauhoituksiin.

On tärkeää, että haastateltavat ymmärtävät, mihin ovat suostuneet, eli mihin aineistoa kerätään ja miksi, mitä aineistolle tehdään sekä kenellä on pääsyoikeus aineistoihin. (Kuula 2011, Tutkittavien informointi.) Kerroin haastatteluiden alussa, että vain minulla on pääsy nauhoitettuihin haastatteluihin, ja säilytän nauhoitukset niin, ettei varmasti kukaan muu pääse niihin käsiksi. Nauhoitin haastattelut sekä koulusta lainatulla nauhurilla että omalla puhelimellani, jotta nauhoitukset ovat varmasti tallessa. Puhelimestani olleet nauhoitukset poistin heti, kun olin varmistanut, että nauhurissa olevat haastattelut ovat tallessa ja kuunneltavissa. Nauhurissa olevat haastattelut poistin heti asianmukaisesti, kun olin ne litteroinut.

Huolehdin koko aineiston analysoinnin ja tulosten kirjoittamisen aikana, että yhtäkään haastateltavaa ei pysty tunnistamaan missään kohtaa työssäni. Tulosten yhteydessä olevat sitaatit olen nimennyt H1, H2, H3 ja niin edelleen, jotta pystyn varmistamaan, että kaikista haastatteluista saadaan esimerkkejä, eikä esimerkit ole yhdestä samasta haastattelusta. Luotettavuutta varmistin vielä niin, etten nimennyt haastatteluja loogisesti yhdestä kuuteen siinä järjestyksessä kuin ne pidettiin, vaan nimesin haastattelut sattumanvaraisesti yhdestä kuuteen, jolloin haastatteluissa olleetkaan eivät tunnista toisiaan. Myös toimeksiantajan pyynnöstä toimeksiantajasta käytetään nimitystä varsinaissuomalainen päiväkotikoti, enkä lähde tarkemmin määrittelemään missä ja mikä päiväkotikoti on kyseessä. Tämä nimitys lisää haastateltavien tunnistamattomuutta vielä entisestään.

Opinnäytetyön luotettavuutta lisäsi sen validius. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa tutkitaan sitä, mitä siinä on luvattu tutkia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160.) Jo teemahaastattelurunkoa tehdessä tuli kiinnittää huomiota, että teemat ja apukysymykset liittyvät tarkasti tutkittavaan aiheeseen ja että ne tukevat tutkimuskysymyksiä. Alusta asti piti myös miettiä, miten monta haastateltavaa tulee olla, jotta tulokset ovat luotettavia. Tulosten luotettavuuteen liittyy saturation saavuttaminen. Eli haastatteluissa nousee samoja asioita ilmi ja ne alkavat toistaa itseään, eikä lisähaastattelut tuo enää uutta tietoa tutkimuskysymysten kannalta. (Vilka 2021, Luku 5.) Kuusi haastateltavaa riitti siihen, että haastatteluissa keskusteltiin samoista asioista ja haastatteluissa käsiteltävät

asiat toistuivat haastatteluista toiseen. Tällöin pystyttiin toteamaan, että aineistoa on riittävästi. Tässä opinnäytetyössä saatiin hyvin vastaukset molempiin tutkimuskysymyksiin ja sitä kautta vastaus opinnäytetyön tehtävään, joten työn tulokset ovat myös valideja.

10.2 Ammatillinen kasvu

Kiusaaminen ja sen ehkäisy varhaiskasvatuksessa oli hyvin mielenkiintoinen ja opettavainen aihe itselleni. Halusin perehtyä aiheeseen, joka kiinnostaa ja josta saisin mahdollisimman paljon hyötyä tulevaisuuden työhöni. Ennen opinnäytetyön aiheen valitsemista huomioni oli kiinnittynyt moneen uutiseen erityisen pahoista ja vakavista koulukiusaamistapauksista. Useissa jutuissa kiusatuksi joutuneet ovat kertoneet, miten he ovat kokeneet kiusaamista jo päiväkodista lähtien. Ajattelin, miten kiusaamiseen pystyttäisiin jo puuttumaan pienestä lapsesta lähtien, ja miten kiusaamista pystyttäisiin ehkäisemään niin, ettei kiusaamistilanteita syntyisi ollenkaan ja jokainen lapsi saisi olla turvassa. Myös tieto siitä, että kiusaamisen ehkäisy on vasta kirjattu uuteen varhaiskasvatuslakiin (540/2018), mutta siitä on kuitenkin jo sen verran aikaa, että mahdolliset uudet käytännöt ovat tulleet jo varhaiskasvatuksen kentälle, lisäsi mielenkiintoa aiheesta.

Heti opinnäytetyönprosessin aloittamisen jälkeen huomasin, miten laajasta ja moninaisesta asiasta opinnäytetyön tekemisessä on kyse. Työskentelyn aloittaminen tuntui haastavalta, koska asiaa ja tekemistä oli niin paljon, ettei oikein tiennyt, mistä aloittaa. Rauhallisen teorian tietoon tutustumisen jälkeen kuitenkin asiat jäsenyivät paremmin ja työskentely oli jo helpompaa. Pääsin perehtymään tarkasti varhaiskasvatuksen, kiusaamisen sekä tutkimuksen tekemiseen liittyvään teorian tietoon, jotka jo itsessään opettivat hyvin paljon. Kiusaamisen ehkäisyyn lasten parissa liittyy paljon erilaisia asioita, joten koen, että sain paljon uutta tietoa aiheesta, jota ei hirveästi opiskeluaikana ole käsitelty.

Myös tutkimuksen tekeminen oli minulle täysin uusi asia, joten kaikki siihen liittyvä oli minulle uutta. Oli mielenkiintoista huomata, miten työntekijöiden haastattelujen jälkeen litteroidessani aineistoja aloin huomaamaan paljon

yhtäläisyyksiä perehtymäni teoriatiedon kanssa. Tietojen yhdistyminen lisäsi paljon mielenkiintoa ja työtä oli hyvin mielekästä tehdä, kun huomasi, miten asiat loksahavat paikalleen. Vaikka yksintyöskentely oli ajoittain raskasta, uskon, että opin siitä vielä paljon enemmän kuin jos olisin tehnyt työn parin kanssa. Nyt kaikki pohdituttavat asiat on pitänyt pohtia itse ja tehdä omia itsenäisiä ratkaisuja. Tämän vuoksi jokaiseen aiheeseen on pitänyt perehtyä tarkasti, jotta olen pystynyt perustelevaan tekemiäni valintoja myös itselleni.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyön tekeminen tuki hyvin ammatillista kasvuani. Työn tekeminen oli pitkä prosessi, joka vaati pitkäjänteisyyttä, sinnikkyyttä ja kärsivällisyyttä. Työtä tehdessä piti pohtia paljon, miten tulevaisuudessa itse tulee työskentelemään lasten kanssa ja mitä kaikkia asioita tulee ottaa huomioon, jotta itse pystyy osaltaan vaikuttamaan lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen.

10.3 Jatkotutkimus- ja kehittämismahdollisuudet

Tämän opinnäytetyön yhtenä tuloksena tuli ilmi, että yhteistä ymmärrystä kiusaamisesta, sen puuttumisesta sekä ehkäisystä tarvittaisiin lisää. Yhteisen ymmärryksen puuttuminen nousi sekä lasten välillä että aikuisten välillä. Olisikin tärkeää, että tällainen yhteinen ymmärrys saataisiin saavutettua, jotta kiusaamisen ehkäisy olisi mahdollisimman tehokasta sekä lasten ja aikuisten välinen suhde olisi hyvä, tasapuolinen ja ristiriitoja tulisi vähemmän. Yhteistä ymmärrystä voisi lisätä esimerkiksi kehittämällä tietopakettien varhaiskasvatuksen työntekijöille, jossa kerrotaan yleistä tietoa siitä, mitä kiusaaminen on sekä erilaisia kiusaamisen ehkäisy- ja puuttumismenetelmiä. Tietopakettissa voisi olla myös työntekijöille keinoja lisätä myös lasten tietoisuutta ja yhteistä ymmärrystä kiusaamisesta.

Tämän opinnäytetyön tietoja ja tuloksia voisi myös hyödyntää esimerkiksi Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen -suunnitelman päivittämisessä, joka on liitteenä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa. Tässä opinnäytetyössä saadaan suoraa tietoa päiväkodin työntekijöiltä siitä, mitä he hallitsevat ja missä voisi vielä tarvita tukea. Tämä tieto on tärkeää työnantajille, jotta he pystyvät

kehittämään omaa toimintaansa ja huomioida mahdollisia koulutuksen ja lisätiedon tarvetta.

Lähteet

- Aaltio, I. & Puusa, A. 2020. Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Puusa, A & Juuti, P. (toim.). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. 177–188.
- Ahonen, L. 2017a. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ahonen, L. 2017b. Haastavat kasvatustilanteet – lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Cantell, H. 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus – kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Haapsalo, T., Kauppila, E., Kirkkopelto, K., Nousiainen, K. & Repo, L. 2020. Meidän juttu – kiusaamisen ehkäisy lasten vertaisryhmissä. Lasten keskus.
- Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen – huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.
- Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee, puututaan yhdessä kiusaamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu, Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Kirjayhtymä Oy. Helsinki: Tammi.
- Hurme, K. & Kyllönen, T. 2014. Turvassa! Vahvista lapsen turvallisuuden tunnetta ja varaudu vaaratilanteisiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jääskinen, A-M. 2017. Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010a. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Folkhälsan.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010b. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Folkhälsan.
- Kiviluote, J. 2019. Tunteet ja käyttäytyminen hallintaan varhaiskasvatuksessa – tunnetaitojen opettaminen Aggression portaat -opetusohjelman avulla. Varhaiskasvattajan käsikirja. Turku: JK-Kustannus ja koulutus Oy.
- Koivula, M. & Laakso, M-L. 2017. Lapsen varhainen kehitys kommunikaation, vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulmasta. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.). Valloittava varhaiskasvatus – oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino. Ellibs library. 10.4.2022
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka – aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino. Ellibs library. 15.4.2022.
- Laaksonen, V. 2012. Vuorovaikutustaidot ja lasten osallistuminen vertaisryhmässä. Katsaus monitieteiseen tutkimuskirjallisuuteen. Nuorisotutkimus 1/2012. 3–19. <https://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2012/1/vuorovai.pdf> 16.4.2022
- Laaksonen, V. & Repo, L. 2017. Kaveritaitoja. Tietoa ja harjoituksia toimivan ryhmän rakentamiseen varhaiskasvatuksessa. Folkhälsan.

- Laine, K. 2002. Vertaisryhmä ja syrjäytyminen. Teoksessa Laine, K. & Neitola, M. (toim.). Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmässä. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura 13–38.
- Lehtinen, E. & Koivula, M. 2017. Leikki yhdistää lapsia ja aikuisia. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.). Valloittava varhaiskasvatus – oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino. Ellibs library. 10.4.2022.
- Leskisenoja, E. 2019. Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa – To- teuta käytännössä. Jyväskylä: PS-kustannus. Ellibs library. 30.4.2022.
- Lämsä, A-L. 2009. Kiusaamisen muodot ja ulottuvuudet. Teoksessa Lämsä, A- L. (toim.). Mun on paha olla – Näkökulmia lasten ja nuorten psyykki- seen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus 59–74.
- Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuun- nitelman_perusteet.pdf 23.2.2022.
- Opetushallitus. 2022a. Psyykkinen turvallisuus. Opetustoimen ja varhaiskasva- tuksen turvallisuus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/psyykki- nen-turvallisuus> 13.4.2022.
- Opetushallitus. 2022b. Sosiaalinen turvallisuus. Opetustoimen ja varhaiskasva- tuksen turvallisuus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/sosiaali- nen-turvallisuus> 13.4.2022.
- Opetushallitus. 2022c. Pedagoginen turvallisuus. Opetustoimen ja varhaiskas- vatuksen turvallisuus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/peda- goginen-turvallisuus> 13.4.2022.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018. Kiusaamisen ehkäisy sekä työrauhan edis- täminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toi- sella asteella. Loppuraportti. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:16 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/han- dle/10024/160694/okm16.pdf?sequence=1&> 13.4.2022
- Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Johdanto, Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoite- taan? Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.). Laadullisen tutkimuk- sen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus 9–19.
- Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Repo, L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Riihonen, R. & Koskinen, M. 2020. Kuinka kiukku kesytetään? Lasten aggres- siokasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toiminta- malleja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Suomen sovittelufoorumi ry / VERSO-ohjelma. 2022. MiniVerso varhaiskasva- tukseen. <https://sovittelu.com/vertaissovittelu/koulutukset/miniverso/> 1.5.2022.
- Trogen, T. 2020. Positiivinen kasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Hel- sinki: Tammi.
- Tuominen, A. & Torkkeli, E. 2021. Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa, kasvat- tajiensa kokemana. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysti- alan ammattikorkeakoulututkiminto. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/509355/Tuomi- nen_Anni_Torkkeli_Elli.pdf?sequence=2&isAllowed=y 22.2.2022

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf 15.4.2022.
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018.
- Viinikka, A. & Viljanen, M. 2017. Mielenlukutaitoa!: opas turvallisen päiväkotiryhmän rakentamiseen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Vilka, H. 2021. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus. Ellibs library. 21.2.2022
- Vuori, J. 2021. Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Vuori, J. (toim.). Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallönanalyysi/> 21.2.2022.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.

Saatekirje

20.9.2021

Hei!

Olen sosionomiopiskelija Karelia-ammattikorkeakoulusta. Olen tekemässä opinnäytetyötäni ***** päiväkotiin. Opinnäytetyöni aiheena on kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Näkökulmana olisi teidän työntekijöiden näkemykset ja kokemukset aiheesta. Tarvitsisin työhöni vähintään viisi työntekijää haastateltavaksi. Työntekijät voivat olla sekä varhaiskasvatuksen opettajia että lastenhoitajia.

Opinnäytetyöni tehtävänä on tutkia, millainen ilmiö kiusaaminen on päiväkodissa, miten työntekijät tunnistavat kiusaamisen sekä millaisia keinoja työntekijöillä on ehkäistä kiusaamista. Haastattelut toteutetaan teemahaastatteluina 18.10. ja 19.10. ***** päiväkodissa. Yksi haastattelu kestää noin 30–45 minuuttia.

Nauhoitan haastattelut, jotta pystyn itse keskittymään itse haastatteluun eikä muistiinpanojen tekemiseen. Lopuksi litteroin nauhoitetut haastattelut, joiden pohjalta analysoin tulokset. Kaikki keräämäni haastattelut ja aineistot säilytän luottamuksellisesti itselläni ja poistan ne asianmukaisesti, kun en tarvitse niitä enää. Yksittäistä vastaajaa ei voida tunnistaa vastauksista vaan tarkoitukseni on koota yhteenveto saamistani vastauksista.

Jos haluat osallistua tutkimukseeni ja suostut haastattelun nauhoitukseen, varaathan haastatteluajan oheisesta taulukosta 4.10.2021 mennessä.

Jos herää kysyttävää, ottakaa rohkeasti yhteyttä minuun sähköpostitse!

Ystävällisin terveisin

Laura Örn

*****@*****

Varaa tästä aika haastatteluun

AIKA	NIMI
18.10. klo 12.15	
18.10. klo 13.00	
18.10. klo 13.45	

AIKA	NIMI
19.10. klo 12.15	
19.10. klo 13.00	
19.10. klo 13.45	

Teemahaastattelurunko

Taustatiedot

- Koulutus, tehtävänimike
- Ryhmä
- Miten kauan ollut töissä varhaiskasvatuksessa

Kiusaaminen ilmiönä

- Mitä on kiusaaminen?
- Miten kiusaaminen tunnistetaan? (vertaa riitely)
- Miten kiusaaminen näkyy päiväkodissa?
 - o Millaisissa tilanteissa kiusaamista tapahtuu?
 - o Millaisia rooleja lapsilla on kiusaamistilanteissa?
- Mistä kiusaaminen johtuu?

Kiusaamiseen puuttuminen

- Miten tilanteisiin puututaan?
- Millaisia puuttumiskeinoja kiusaamiseen on?
 - o Millaisia menetelmiä käytetään?
- Millaisissa tilanteissa kiusaamiseen puututaan?
- Millaisia keinoja toivoisit, että puuttumiseen olisi?
- Miten kiusaamiseen puuttuminen näkyy päivittäisessä toiminnassa?

Kiusaamisen ehkäisy

- Miten ehkäiset omalla toiminnallasi kiusaamista?
- Miten kiusaamisen ehkäisy näkyy päivittäisessä toiminnassa?
- Millaisia ehkäisykeinoja kiusaamiseen on?
 - o Millaisia menetelmiä käytetään?
- Millaisia keinoja toivoisit, että ehkäisyyn olisi?